

Economisch - Statistische Berichten

46e JAARGANG - 27 SEPTEMBER 1961 - No. 2305

Het CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK
te 's-Gravenhage vraagt een

wetenschappelijk medewerker

voor haar afdeling Landbouwstatistiek, de sectie Veehouderij en steekproeven.

Geboden wordt: Interessante creatieve taak met ruime mate van zelfstandigheid.

Salaris volgens het wetenschappelijk ambtenaren rangensysteem (max. f. 1145,—).

Gevraagd wordt: actieve persoonlijkheid met academische opleiding in het (landbouw-)economische vlak en met belangstelling voor actuele landbouwvraagstukken.

Uitv. schr. soll. onder no. 6994/7188 (in linkerbovenhoek env. en brief) te richten aan de Afdeling Personeelszaken, Oostduinlaan 2 te Den Haag.

S.K.S. VOOR POSTBUS 114
VERTALINGEN AMSTERDAM

(Zie „E.-S.B.” No. 2295 dd. 19 juli 1961, pag. 716)

Herplaatsing wegens misstelling.

Ruim

700.000.000 gulden

zijn door zakenlieden, particulieren en verenigingen aan ons toevertrouwd.

Dit is een sprekend bewijs van vertrouwen dat men in onze instelling heeft.

Het is óók een bewijs, dat onze tarieven voor in rekening-courant en à deposito geplaatste gelden aantrekkelijk zijn!

Informeert eens naar deze tarieven!

**NEDERLANDSCHE
MIDDENSTANDBANK N.V.**

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Financiering
en verzekering
van invoer-
uitvoer-
en
transito-zaken

R. MEES & ZONEN

ROTTERDAM

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010) 3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoornlaan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaft van redenen te weigeren.

Internationalisatie van deviezenvoorraden

De Britse economist J. E. Meade behoort tot het niet geringe aantal monetaire denkers, die gedurende de laatste jaren gedachten hebben gepubliceerd ten behoeve van een meer of minder ingrijpende reorganisatie van het internationaal monetair bestel. Meade betreft zijn concept in een grotere samenhang door aan te vangen met een beschouwing over een doelmatiger Westerse handelspolitiek. Van deze beschouwing gaven wij in een vorig artikel een kort overzicht ¹⁾. In dit kader kwam Meade tot de conclusie dat de vernieuwing van het betalingsstelsel invoerrestricties, hulpvermindering en het toepassen van „tied loans” t.o.v. onderontwikkelde landen als evenwichtsherstellende middelen ten behoeve van de betalingsbalans, dient te voorkomen.

Ook het primaire belang van volledige werkgelegenheid, prijsstabiliteit en economische groei, beïnvloedt het internationale betalingsverkeer en vereist zelfs een fundamentele reorganisatie hiervan. Volgens Meade zijn de drie genoemde interne doelstellingen niet te harmoniëren met een budgettaire en monetaire politiek, welke tevens het betalingsbalans evenwicht als een primaire taak hebben. Het internationale betalingsstelsel moet zodanig gewijzigd worden dat zowel de landen met een betalingsbalansoverschot als die met een tekort hun monetaire en budgettaire politiek met de hoogste prioriteit kunnen richten op de drie vitale interne doelstellingen. Trouwens, in deze tijd heeft men het concept van het aloude gouden standaardstelsel verlaten, volgens welk men inflatie, resp. deflatie laat ontwikkelen om een betalingsbalansoverschot, resp. -tekort te elimineren. Opmerkenswaardig is Meade's afkeuring van het beginsel, dat landen met een betalingsbalansoverschot (bijv. eventueel het arme Ghana) die met een betalingsbalansstekort (bijv. Groot-Brittannië) zouden moeten helpen.

Meade's monetaire kritiek betreft o.a. het gangbare systeem van vaste wisselkoersen, welk systeem inconsistent wordt geacht met het gelijktijdig nastreven van nationale volledige werkgelegenheid en internationale samenwerking ten behoeve van een geliberaliseerde internationale handel. De wisselkoersen moeten met een veel grotere frequentie fluctueren dan tijdens de laatste jaren het geval was. Enig toezicht door de Overheid is hierbij nodig om ongewenste speculaties tegen te gaan, welke vooral in het huidige systeem van vaste wisselkoersen de monetaire stabiliteit ondermijnen. Dit gevaar betreft nu in het bijzonder de grote internationale valuta's (dollar, pond). De voorwaarde van „fundamentele onevenwichtigheid” voor een wisselkoersverandering bevordert „nutteloze anti-sociale” spe-

culaties. Immers, indien boven het pond het „devaluatiezwaard” hangt, kan deze valuta zonder risico tegen een „sterke” valuta worden verkocht.

De hoofdlijnen van het door hem voorgestane monetaire bestel worden door Meade als een „ideaal-type” geschetst, waarbij allerlei aanpassingen aan de concrete situatie mogelijk zijn. In dit bestel brengen alle Westerse monetaire autoriteiten hun monetaire reserves in hun geheel onder bij een gereorganiseerd I.M.F. Tegen de lopende goudwaarde van deze reserves ontvangen zij goudcertificaten, welke daarna hun enige vorm van monetaire reserve dienen te blijven. De bedoelde autoriteiten laten de waarde van de nationale valuta fluctueren in eenheden van goudcertificaten conform de vraag- en aanbodverhoudingen. Ieder nationaal valuta-egaliseringsfonds omvat aldus de nationale valuta, benevens de van het I.M.F. verkregen goudcertificaten. Hierdoor is het niet meer mogelijk een vreemde valuta door een andere te substitueren (bijv. ponden verkopen teneinde dollars te kopen). De nationale valuta-egaliseringsfondsen kunnen de nationale valuta kopen of verkopen voor goudcertificaten ten behoeve van een gewenste matiging van de fluctuaties van de waarde van de nationale valuta in eenheden goudcertificaten.

Het I.M.F. treedt op als een uitermate belangrijk supranationaal valuta-egaliseringsfonds met zeer ruime middelen. Het kan de nationale valuta kopen of verkopen tegen goudcertificaten, welke de enige vorm van nationale monetaire reserve vormen. Het I.M.F. reguleert aldus de gehele voorraad goudcertificaten en kan daarmee de gehele hoeveelheid internationale liquide reserves aanpassen aan de internationale transactiebehoefte. Tevens kan dit orgaan bepaalde nationale valuta „steunen” en particuliere speculaties versterken of compenseren. Tenslotte dient het I.M.F. nationale valuta te kopen of te verkopen tegen goudcertificaten teneinde de waarde van deze certificaten, in termen van een samengestelde index van alle nationale valuta, constant te houden. Deze stabiliteit maakt de certificaten tot een ideale vorm van internationale liquiditeit.

Meade meent dat de nationale overheden zich slechts in beperkte mate moeten bezig houden met de betalingsbalansproblemen. Hun hoofdtaken zijn: volledige werkgelegenheid, prijsstabiliteit, economische groei, tarievenafbraak en „untied” hulpverlening aan de onderontwikkelde gebieden. De gevolgen van het nastreven van deze taken t.o.v. de betalingsbalans kunnen worden opgevangen door fluctuerende koersverhoudingen tussen de nationale valuta's, onder leiding van het gereorganiseerde I.M.F. Meade's voorstel tot internationalisering van monetaire reserves is verwant aan (niet identiek met) het „plan-Triffin”, welk plan ten onzen de adhesie van Prof. G. M. Verrijn Stuart heeft gekregen.

¹⁾ „Hervorming van het internationaal monetair en handelsbestel” in „E.-S.B.” van 20 september jl.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Internationalisatie van deviezenvoorraden	899	Ingezonden stukken:	
De E.E.G., het Verenigd Koninkrijk en de landbouw (I), door Prof. Dr. A. Vondeling	900	Reclame en nazorg voor duurzame consumptiegoederen, door Drs. Th. A. Vissers met een naschrift van Dr. A. Heerteje	912
Monetaire hervormers, door Drs. W. Langeveld	904	Een grond van waarheid in beider betogen?, door Prof. Dr. G. Gonggrijp	914
Alliance for Progress, door Dr. H. Riemens	908	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman	914
Bedrijfseconomische notities:		Notities:	
Over de agioreserve; theorie en praktijk, door J. G. Nolst Trenité	910	Wordt het zilver duurder?	915

De E.E.G., het Verenigd Koninkrijk en de landbouw

(I)

Inleiding.

Is de landbouw het grote struikelblok op de weg naar internationale economische samenwerking en de vorming van een gemeenschappelijke markt? Het lijkt er veel op. Al sinds zestig jaar zijn er pogingen gedaan om tot stabilisering van de handel in en de prijzen van een aantal landbouwproducten te komen. Noch die betreffende thee en rubber (tussen de beide wereldoorlogen) noch de huidige *internationale suiker- en tarweovereenkomsten* mogen geslaagd worden genoemd. De betekenis van het vroegere Internationaal Landbouw Instituut in Rome is niet groot geweest; zijn verdienste lag hoofdzakelijk op statistisch gebied en het aanleggen van een prachtige bibliotheek. De F.A.O. (Food and Agriculture Organisation), in zekere zin de opvolgster van het I.L.I., heeft helaas niet die centrale functie gekregen die vele oprichters haar hadden toegedacht. Eén van de ervaren functionarissen van het I.L.I. (Engels: I.I.A.), heeft wat de marktbeïnvloeding betreft gelijk gekregen toen hij in 1947 o.a. schreef ¹⁾: „Wil het samenbinden der nationale inspanningen op juridische basis door de F.A.O. bereikt worden, dan zal de voorwaarde hiervoor zijn, dat zij beschikt over regelgevende bevoegdheid. Anders zal haar betekenis nauwelijks een andere zijn dan die van het I.I.A.”.

Het G.A.T.T. kent voor de landbouw zoveel uitzonderingen (vooral in de artt. III, XI en XX) dat het feitelijk voor dat gebied van de economie niet werkzaam is. De algemene erkenning van de leden (in 1958) dat er voor de landbouwsector méér dient te gebeuren, te beginnen bijv. met nauwkeurige afspraken (codes) over de aard en het karakter van landbouwpolitieke maatregelen, is nog niet door daden gevolgd.

En om dichter bij het Europese huis te blijven: ook in het zo vruchtbare O.E.E.S.-verband zijn geen oplossingen gekomen voor de moeilijkste landbouwproblemen: die van de markt en de internationale handel. In het hoofdstuk over „Landbouw en Voedselvoorziening” in de publikatie: „At work for Europe” (1960) wordt in de paragraaf: „Confrontation of agricultural policies” op blz. 113 gezegd: „It is difficult at present to say exactly what effect these recommendations have had”. Als ik een persoonlijk antwoord op die vraag zou moeten geven dan moet dit luiden: heel weinig. Vrijwel elk land is met soevereine minachting voorbij gegaan aan de aanbevelingen die gemeenschappelijk werden gemaakt en aanvaard. In het jongste rapport van het Ministers-Comité voor Landbouw en Voedselvoorziening: „Major developments in agricultural policy since 1955 in relation to principles and recommendations of the Ministerial Committee”, wordt in de punten 187 en 188 geconstateerd: „However, countries have not always been able to follow simultaneously all the principles, and sometimes have taken no action in response to specific recommendations”, en „Governments

¹⁾ H. F. W. M. van Haastert: Het Internationaal Landbouw Instituut (I.I.A.) en De Organisatie van Voedsel en Landbouw (F.A.O.), Leiden 1947.

have stated that their difficulties in acting more fully in accordance with the principles and recommendations arise from pressing short-term problems or continuing structural weaknesses; moreover significant modifications in their policies or systems can only be achieved through continuing effort over a period of time”. Mede gelet op de over-optimistische toon die in rapporten van internationale organisaties over behaalde resultaten gebruikelijk is, in het bijzonder wanneer het de eigen prestaties betreft, moet ook deze beoordeling door ons als vrij sterk negatief worden gekwalificeerd.

Hoe moeilijk de oplossing van landbouwpolitieke vraagstukken tussen verschillende landen langs de weg van intergouvernementeel overleg is, mag tenslotte blijken uit de besprekingen die op 7 en 8 juli jl. in de Interparlementaire Beneluxraad zijn gehouden. Daar moest geconstateerd worden, dat ook in de laatste jaren geen vorderingen zijn gemaakt met betrekking tot de harmonisatie van het landbouwbeleid, waartoe de drie Regeringen zich bij plechtige overeenkomst hebben verplicht. De intergouvernementele Benelux-politiek van harmonisatie, die passen op de plaats maakt, is al ingehaald door het supranationale beleid van de Europese Economische Gemeenschap. Zij is daarmee als zelfstandige methode en doel een natuurlijke dood gestorven. Persoonlijk heb ik te lang bij dit ziekbed gestaan om er nu nog een traan over te laten. Toch mogen wij dankbaar zijn het moeizame proces van de geboorte en de — zoals al gauw bleek aangeboren — ziekte van deze politiek van zo nabij te hebben meegeemaakt. Velen menen nu zeker te weten dat een gemeenschappelijk landbouwbeleid niet door intergouvernementele samenwerking — zelfs niet van buurvrienden — kan worden verkregen.

Het feit, dat de zes landen die samen de E.E.G. vormen, in hun Verdrag een apart hoofdstuk met niet minder dan 10 uitvoerige artikelen wijdden aan „De landbouw” is een duidelijk teken, dat ook deze sector van de economie bijzondere aandacht en behandeling vraagt. Bij de uitwerking van een gemeenschappelijk landbouwbeleid, waarmee men thans intens en diepgaand bezig is, blijkt wel hoe veelomvattend dit vraagstuk is en hoe belangrijk het door alle Lid-Staten in politiek opzicht wordt geacht. In de inleiding tot haar jongste jaarverslag ²⁾ staat op blz. 5: „De Commissie is er zich van bewust dat de uitvoering van dit gemeenschappelijk landbouwbeleid een „test-case” vormt voor het welslagen der Gemeenschap op het gebied van de gemeenschappelijke politiek”. De veelvuldige beraadslagingen in het Europese parlement over de landbouwpolitiek geven ook blijk van eenzelfde opvatting.

Ten tijde van de voorbereiding van het E.E.G.-verdrag rapporteerde „a special working party” voor „the Council of the O.E.E.C.” „on the possibility of creating *A Free*

²⁾ Europese Economische Gemeenschap, Vierde Algemeen Verslag over werkzaamheden van de Gemeenschap (16 mei 1960- 30 april 1961), Doc. 26/1/II.

Trade Area in Europe" ³⁾. Ook in dit rapport — mijn verhaal wordt eentonig — was een apart hoofdstuk gewijd aan „The problem of agriculture”. Ik citeer van punt 49: „He (the representative of the United Kingdom) considered that the free trade area should not include agricultural products”. Dit standpunt werd naderhand gehandhaafd toen in O.E.E.S.-verband werd onderhandeld over de vestiging van een vrijhandelsgebied onder voorzitterschap van de heer Maudling. Door hem werd toen (in oktober 1957 en januari 1958) een „Draft outline of an agreement on agriculture and fisheries” ter tafel gebracht als een illustratie van het Britse standpunt dat voor de produkten van de landbouw andere bepalingen dienden te gelden dan voor industriële goederen. En even consequent werd later in het verdrag van Stockholm (E.F.T.A.) de landbouw buiten die overeenkomst gehouden.

Nu de Regering van het *Verenigd Koninkrijk* een toetreding tot de E.E.G. overweegt blijkt wederom de landbouwpolitiek een grote hindernis te zijn. De Britse Regering heeft dat bij alle mogelijke gelegenheden gezegd, terwijl ook in de parlementaire debatten de landbouwproblemen de meeste aandacht hebben gekregen. Dikwijls is zelfs de landbouw als het belangrijkste obstakel gekenschetst. Niet slechts de binnenlandse landbouwpolitiek zou een toetreding tot de E.E.G. ernstig in de weg staan, maar ook de Gemeenebest-problematiek blijkt zeer overwegend van agrarische aard te zijn. Beide vraagstukken — landbouw en Gemeenebest — die vaak in één adem worden genoemd, blijken bij nadere beschouwing slechts één probleem te zijn, namelijk dat van de landbouw in de ruimste zin. De bezwaren die bijv. Canada, Australië en Nieuw-Zeeland opperen zijn met de woorden: tarwe, zuivel, fruit, suiker, vlees vrij volledig aangeduid. De Britse Secretary of State verklaarde op 21 juni jl. in het Hogerhuis: „Any Commonwealth Secretary has „butter” written on his heart for the rest of his life” (Hansard, blz. 627).

Uit het voorgaande is wel gebleken hoe noodzakelijk het is om bij elke beraadslaging over de Europese politiek aan de landbouw bijzondere aandacht te schenken. Wat zijn precies de moeilijkheden, hoe gewichtig zijn zij, kunnen zij worden opgelost — en zo al — hoe? In het hiernavolgende zal een poging worden gedaan het probleem te stellen, zijn betekenis aan te geven en wegen te wijzen die uit het drijfzand leiden en ons vaste grond onder de voeten brengen. Zulke wegen moeten er zeker zijn. In theorie is immers niets logischer en voordeliger dan een vrije uitwisseling van juist agrarische produkten. In geen andere sector zijn immers de verschillen in produktie-omstandigheden van

streek tot streek, van land tot land, van werelddeel tot werelddeel zo uiteenlopend. Grondsoort en klimaat zijn beslissend voor de landbouw; zij zijn echter nergens gelijk en wat nog sterker bepalend is: deze beide essentiële produktiemiddelen zijn niet verplaatsbaar; zij zijn aan een bepaalde plek gebonden. Het zou dus eigenlijk de gewoonste zaak van de wereld moeten zijn, dat in de produktie van landbouwgoederen een natuurlijke taak- en arbeidsverdeling tussen de landstreken en volkeren tot stand kwam. In geen andere tak van bedrijvigheid is dat zò voor de hand liggend. Niettemin wordt in geen bedrijfstak deze simpele economische wet zo constant en flagrant geschonden. Het nationalisme is de schuldige.

Maar om geen eenzijdige indruk te wekken, moet vastgesteld worden, dat de landbouw, zijn beoefenaren en de consumenten van zijn voortbrengselen de markt-organisatorische leiding van een overheid niet kunnen missen. In werkelijkheid wordt die leiding ook overal ter wereld gegeven, althans wordt getracht die te geven. De resultaten zijn weliswaar in het algemeen niet rooskleurig en van wereld- of Europees standpunt bezien zelfs ontmoedigend, maar dat ligt niet aan het beginsel van de bemoeienis. De oorzaak is gelegen in de wijze waarop die bemoeienis plaatsvindt, namelijk vrijwel zonder rekening te houden met de problemen van andere landen die dezelfde produkten voortbrengen. Het economisch nationalisme lijkt nergens zo wijdverbreid te zijn, zo krachtig en zo enghartig als op het terrein van de landbouw. Van een gezonde internationale taakverdeling kan dan ook bepaald niet worden gesproken. De welvaart van de volkeren is dientengevolge geringer dan zij had kunnen zijn.

Hoe brengen wij verbetering in deze hoogst onbevredigende toestand, onbevredigend zowel voor de agrariërs als voor de consumenten en belastingbetalers, om van de politici maar niet te spreken! Iedereen weet dat het niet genoeg is één grotere markt te vormen door de tarieven en contingenten af te schaffen in het handelsverkeer tussen een aantal landen. Behalve deze obstakels in het handelsverkeer zijn er — waar het landbouwprodukten betreft — nog veel meer. In één van de vele voortreffelijke F.A.O.-studies ⁴⁾ worden bijna veertig technieken opgesomd die voor en na in de verschillende landen zijn of worden toegepast om de nationale markten te stabiliseren. Er moet dus veel meer gebeuren dan de simpele afschaffing van tarieven en contingenten om tot een gezonde ruil van goederen te komen. Bovendien noodzaakt een gemeenschappelijke markt voor een aantal landen tot een gemeenschappelijk beleid ten opzichte van derden. *Kortom: in de plaats van de verschillende nationale maatregelen zal een gemeenschappelijk beleid van de landen die één markt*

³⁾ O.E.E.C.: Report on the possibility of creating A Free Trade Area in Europe. Paris, Doc. C(57), 5 januari 1957.

⁴⁾ F.A.O.: Ecoulement des excédents de produits agricoles, Rome 1954.

(I. M.)

Kabels met papier- en met plasticisolatie voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie. Kabelgarnituren, koperdraad en koperkabel, staaldraad en bandstaal

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEKEN • DELFT

wensen moeten komen. Een trieste ervaring van tientallen jaren heeft ons afdoende geleerd, dat het met minder niet kan. Het is de enige, allerminst nieuwe, maar niettemin belangrijke conclusie van deze inleiding.

De belangrijkste vereisten van een gemeenschappelijk landbouwbeleid.

Het lijkt gewenst heel in het kort enkele voorwaarden te noemen voor het voeren van een gemeenschappelijk beleid. Eigenlijk is die vraag niet moeilijk te beantwoorden, want die voorwaarden zijn precies dezelfde als die welke voor een goed nationaal landbouwbeleid gelden. De belangrijkste zijn m.i. de volgende:

a. Een duidelijke doelstelling. In de meeste nationale omschrijvingen is de duidelijkheid ver te zoeken. Aan de structuurpolitiek dient ten minste evenveel aandacht besteed te worden als aan het markt- en prijsbeleid.

b. Een bekwaame en krachtige uitvoerende macht. Mede gelet op het vereiste onder *d* genoemd zal deze macht een bovennationaal karakter niet kunnen ontberen, terwijl reeds spoedig beslissingen met een gewone meerderheid genomen moeten kunnen worden. De makers en uitvoerders van de gemeenschappelijke politiek moeten een onverdacht Europese gezindheid hebben en — zolang zij deze positie bekleden — geen banden hebben met nationale regeringen. De „policy-makers” moeten politici zijn, geen ambtenaren.

c. De democratie vereist, dat er evenwicht is tussen de bevoegdheden van de executieve en die van het parlementaire controlerende lichaam. Vanaf het eerste begin is dus een parlementaire vertegenwoordiging onontbeerlijk, die stimulerende, adviserende, controlerende en uiteindelijk tevens deciderende bevoegdheden dient te hebben en die zich, evenals de uitvoerende macht, verantwoordelijk weet voor het welzijn van het geheel.

d. Om een krachtig, doelbewust en slagvaardig beleid te kunnen voeren zijn grote en ruime bevoegdheden nodig om aan de zich snel en dikwijls onverwacht wijzigende omstandigheden het hoofd te kunnen bieden. Van weinig minder betekenis is een goede integratie van het landbouwbeleid in het algemene sociaal-economisch beleid. Nauwe betrekkingen met de organisaties van agrarische bedrijfs-genoten en met die van de consumenten blijken evenzeer gewenst.

e. Vrijwel altijd en overal brengt het nationale landbouwbeleid lasten mee voor de Schatkist; ook in grotere verbanden zal dat het geval zijn. Daarom moet de nieuwe internationale autoriteit die het beleid voert over eigen financiële middelen kunnen beschikken, die, volgens de ervaringen, vrij omvangrijk moeten kunnen zijn.

f. Een onvermijdelijke overgangstijd (van het nationale naar het gemeenschappelijke landbouwbeleid) hoeft niet en mag dus niet te lang zijn (om distorsies te voorkomen) en zal van een automatisch aflopend karakter moeten zijn.

Dat in een opstel over gemeenschappelijk landbouwbeleid zulke algemeen politieke kwesties aan de orde worden gesteld is niet verwonderlijk. Overal in de wereld is de landbouw een onderwerp van aanhoudende en intensieve staatszorg. Op geen terrein van het economisch leven is de bemoeienis zo sterk. Bij de totstandbrenging van het integratieproces zal dan ook aan de landbouw veruit de meeste aandacht worden besteed ⁵⁾, zoals bijv. de gang van zaken in de E.E.G. ons dagelijks kan leren. Voor het

afbreken van handelsbelemmeringen zijn geen gemeenschappelijke werktuigen en organen nodig. Voor het opbouwen van een stuk actieve sociale en economische politiek, zoals die noodzakelijk is in de landbouwsector, *wel*. Daarom is het logisch en onontkoombaar dat bij dit onderwerp ook over de instellingen van een economische gemeenschap wordt gesproken.

Hoe is de stand van zaken in de E.E.G.?

Alvorens een korte schets te geven van de vorderingen ⁶⁾ die in de gemeenschap van de zes landen met betrekking tot het gemeenschappelijk landbouwbeleid zijn gemaakt moet wellicht een enkele opmerking volgen over de inhoud van het Verdrag, in het bijzonder voor zover het de landbouw betreft. Getoetst aan de vereisten die wij in de vorige paragraaf opsomden vertoont het Verdrag enkele zwakke plekken.

In de eerste plaats is de doelstelling van het landbouwbeleid rijkelijk vaag. In enkele artikelen zijn bovendien formuleringen te vinden die herinneren aan een reeds sterk verouderd agrarisch fundamentalisme of aan een te veel „naar binnen kijkende” mentaliteit.

In de tweede plaats moet, gelet op de tekst van het Verdrag, gevreesd worden dat de eigen bevoegdheden van de Commissie te bescheiden zullen zijn in verhouding tot die van de Raad (van Ministers) om een werkelijk krachtig beleid mogelijk te maken, dat óók in de overgangstijd bij de voorbereiding van het gemeenschappelijk landbouwbeleid zo zeer nodig is.

Voorts moet worden betwijfeld, of in het Verdrag niet te veel middelen en methoden zijn opgesomd die tijdens de overgangperiode zijn toegestaan of worden aangeprezen ter bereiking van het uiteindelijke doel. Het gevaar lijkt te dreigen dat elk land zijn eigen weg blijft bewandelen en dat een geleidelijk naar elkaar toegroeien wordt verhinderd.

Gelukkig heeft de Commissie de dreiging van een aantal bezwaren die de tekst van het Verdrag bij lezing oproept verminderd. Zij heeft, nu al weer ruim een jaar geleden, voorstellen gedaan „inzake de totstandbrenging en de uitvoering van het gemeenschappelijk landbouwbeleid”, zoals het in de tekst van art. 43 luidt. De grootste verdiensten van dit belangrijke stuk ⁷⁾ zijn:

1e. het preciseert de doelstellingen, die, zoals gezegd, in het Verdrag wel erg ruim en vaag zijn omschreven;

2e. het legt grote nadruk op het onverbrekkelijk verband van de landbouw en de rest van het maatschappelijk en economisch leven;

3e. op de noodzaak van een actieve structuurpolitiek, naast een gemeenschappelijk markt- en prijsbeleid, wordt met klem gewezen, terwijl ook over de inhoud van zo'n beleid voorstellen worden gedaan;

4e. er wordt aandacht geschonken aan de sociale politiek ten plattelande;

5e. de Commissie heeft praktische voorstellen gedaan

⁵⁾ Dit is mede een gevolg van het feit dat in het Verdrag en bij de uitvoering ervan zoveel aandacht wordt geschonken aan het „douane-unie element” en zo weinig aan de noodzaak van een gemeenschappelijke algemene economische, sociale en monetaire politiek.

⁶⁾ Een uitstekend overzicht geeft Drs. W. le Mair: „De positie van de landbouw in het E.E.G.-verdrag en de recente ontwikkelingen” in „Economie”, augustus 1961.

⁷⁾ E.E.G.: Voorstellen inzake de totstandbrenging en uitvoering van het gemeenschappelijk landbouwbeleid, Doc. VI/Com(60) 105, Brussel, 30 juni 1960.

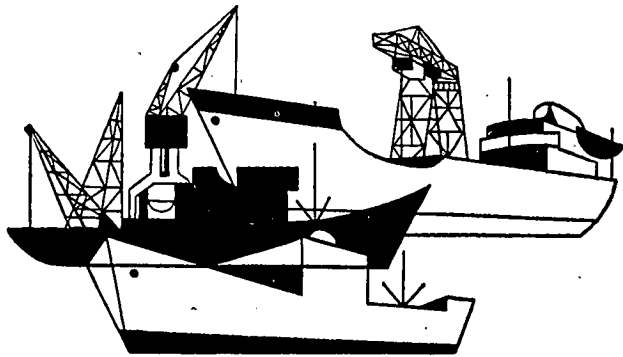
om gedurende de overgangstijd het nationale beleid van de zes landen geleidelijk tot elkander te brengen: voor een aantal belangrijke produkten dienen de verschillende vormen van bescherming van de nationale markt gedurende de overgangstijd vervangen te worden door één stelsel van heffingen met uitsluiting van de andere tot nu toe gebruikelijke (kwantitatieve beperkingen, invoerrechten, minimumprijzen, produktenovereenkomsten voor lange termijnen).

6e. voorgesteld wordt de overgangstijd aanzienlijk te bekorten;

7e. aan de Raad wordt voorgesteld om bij de voorbereiding van een aantal (moeilijke!) beslissingen de procedure te volgen van art. 149, die de positie van de Commissie versterkt (beslissingen door de Raad te nemen op een voorstel van de Commissie, waarin slechts met eenparigheid van stemmen wijziging kan worden gebracht).

Langzamerhand begint het gemeenschappelijk landbouwbeleid dus vorm en inhoud te krijgen. Dat was ook wel nodig, want de eerste vier jaar zijn binnenkort verstreken. Daarmee — het einde van de eerste etappe van de overgangperiode — is een belangrijk moment aangebroken. Art. 8 van het Verdrag bepaalt immers, dat: „De overgang van de eerste naar de tweede etappe afhankelijk is van de vaststelling dat het wezenlijke van de doelēnden, uitdrukkelijk door dit Verdrag voor de eerste etappe bepaald, daadwerkelijk is bereikt en dat, behoudens de in het Verdrag genoemde uitzonderingen en procedures, de verplichtingen zijn nagekomen”. De aanstaande beslissing over het beēindigen van de eerste etappe kan niet los worden gezien van een andere gebeurtenis, die van de zgn.

(advertentie)

N.V. CORNS. SWARTTOUW'S STUWADOORS MAATSCHAPPIJ

ROTTERDAM

AMSTERDAM-ANTWERPEN-GENT

MOMBASA-DAR ES SALAAM-TANGA-MTWARA

versnelling. Zoals bekend verondersteld mag worden heeft de Raad de uiterst belangrijke beslissing over deze beide punten uitgesteld tot de herfst van dit jaar. Wij veroorloven ons op de situatie van dit moment het volgende commentaar:

A. Er zijn vele voorstellen gedaan en in bespreking genomen, terwijl ook enkele principe-beslissingen zijn gevallen, maar werkelijk belangrijke, concrete beslissingen zijn tot nu toe uitgebleven. Aan de vereisten van art. 8 betreffende de intrede van de tweede etappe is bepaald nog niet voldaan.

B. Hoewel reeds drie jaar zijn verstreken is nog geen beslissing genomen met betrekking tot het vaststellen van de objectieve criteria voor de hantering van minimum-prijzenstelsels voor bepaalde produkten (bijv. van de tuinbouw), zulks in strijd met hetgeen art. 44 voorschrijft.

C. De „versnelling” is ten aanzien van industriële goederen verder gegaan dan voor landbouwprodukten. Deze handelwijze leidt tot een onevenwichtig beleid, zolang niet tegelijkertijd een begin is gemaakt met de uitvoering van een gemeenschappelijk landbouwbeleid. Een nauwe afstemming van het ritme van de afbraak van onderlinge tarieven en contingenten op dat van de opbouw van een gemeenschappelijk landbouwbeleid is essentieel voor de totstandkoming van een echte gemeenschappelijke markt. Op dit uiterst belangrijke beginsel van de innerlijke harmonie van de economische politiek in de Gemeenschap mag niet opnieuw inbreuk worden gemaakt op straffe van mislukking.

D. Er zijn nog weinig vorderingen gemaakt met betrekking tot een gemeenschappelijke gedragslijn voor de in- en uitvoer van de Gemeenschap, in het bijzonder ook wat de financiële gevolgen in de agrarische sector betreft. De financiering van het gemeenschappelijke landbouwbeleid heeft trouwens in algemene zin nog te weinig aandacht gekregen.

E. Het ontworpen beleid met betrekking tot de structuurpolitiek in de landbouw en ten plattelande is ontoereikend daar het de coördinatie van nationale maatregelen beoogt in plaats van een bovennationaal, gemeenschappelijk beleid. Er is dientengevolge een onevenwichtigheid tussen de plannen voor een marktpolitiek en die welke de verbetering van de structuur ten doel hebben.

Onze allergrootste zorg is evenwel, dat de positie van de Commissie, die „de werking en ontwikkeling van de gemeenschappelijke markt (moet) verzekeren” (art. 155) en waarvan de leden „hun ambt volkomen onafhankelijk uitoefenen in het algemeen belang van de Gemeenschap” (art. 157) te zwak zal blijken te zijn tegenover de Raad die „bestaat uit vertegenwoordigers van de Lid-Staten” (art. 146). Het is dan ook allerminst denkbeeldig dat in bepaalde moeilijke gevallen veel te lang getreuzeld zal worden met het nemen van hoogstnoodzakelijke beslissingen. Daarom is het in het belang van de totstandkoming van een gemeenschappelijk landbouwbeleid gewenst, ja noodzakelijk, dat iedere gelegenheid en mogelijkheid wordt benut om de positie van de Commissie te versterken en te doen gelijken op die van de Hoge Autoriteit in de E.G.K.S. (hetgeen niet wil zeggen dat het beleid van deze Autoriteit zulke sterke gemeenschapstrekken vertoont).

Wij willen deze paragraaf afsluiten met de wens uit te spreken dat zeer binnenkort de nodige beslissingen zullen worden genomen om het gemeenschappelijk landbouwbeleid in de E.E.G. over de volle breedte in gang te zetten.

Leeuwarden.

A. VONDELING.

Monetaire hervormers

RUEFF

Op 18 september zijn te Wenen vele financiële experts bijeen gekomen ter gelegenheid van de jaarvergadering van het Internationale Monetaire Fonds. De vergadering was van groot belang daar van verschillende zijden op wijziging van de structuur van het I.M.F. wordt aangedrongen. De onevenwichtigheden in het internationale betalingsverkeer van de laatste jaren hebben vele deskundigen aan het denken gezet en zij beraden zich over te nemen stappen om het evenwicht te herstellen.

Een analyse van de situatie zoals die nu is, is daartoe noodzakelijk. Over de resultaten van een dergelijk onderzoek bestaat, hetgeen in feite niet verwonderlijk is, tussen de experts geen communis opinio. Dit neemt evenwel niet weg, dat in bepaalde principiële kwesties zich een grote mate van overeenstemming voordoet. Men ziet namelijk in, dat het huidige systeem van de goud-deviezenstandaard niet in staat is zich plotseling voordoende crises te voorkomen. De moeilijkheden met de Britse en de Amerikaanse betalingsbalansen zijn daar in de jongste tijd voorbeelden van.

Onder vigeur, van de roemruchte gouden standaard verliepen correcties naar de evenwichtstoestand „automatisch”. Een land met een deficit op de betalingsbalans moest goud uitvoeren en diensgevolge in het binnenland een deflatoire politiek voeren. Het prijspeil daalde, de exportmogelijkheden werden groter, een monetair gezondere situatie werd geschapen. Onder de goud-deviezenstandaard liggen de kaarten anders.

Daartegen richt zich nu de kritiek van de Fransman Jacques Rueff¹⁾ en de Amerikaanse hoogleraar Triffin. Volgens Rueff vertoont het huidige systeem in zijn structuur een zwakte, die naar zijn mening desastreuze gevolgen kan hebben. Bij de goud-deviezenstandaard houden de centrale banken namelijk niet alleen goud, maar ook deviezen (voornamelijk dollars en ponden) als reserve aan. Het resultaat is, volgens hem, het ontstaan van een *dubbele kredietpyramide*. In het geval dat landen met een betalingsbalanstekort hun schulden aan de crediteurlanden niet in goud vereffenen, behoeven zij binnenslands geen kredietbeperkende maatregelen te nemen — hetgeen onder de gouden standaard wel noodzakelijk was —, anderzijds vormen deze tegoeden voor de crediteurlanden ook een basis voor kredietgeving. Zo snijdt het inflationistisch zwaard dus aan twee kanten. Inderdaad zijn deze verschijnselen zowel in de jaren twintig als vijftig opgetreden en de Verenigde Staten zijn diensgevolge lange tijd voor de deflatoire gevolgen van hun betalingsbalanstekorten behoeft.

Zo ontstaat, aldus Rueff, het *pinloze deficit* en als voorbeeld haalt hij de Verenigde Staten aan, die tussen 1951 en 1960 een totaal tekort van \$ 18,1 mrd. boekten. De Amerikaanse goudreserves daalden in dezelfde periode echter slechts van \$ 22,8 tot \$ 17,5 mrd. Dit was mogelijk; doordat de Europese banken de bezitters van deze vorderingen het bedrag in nationale valuta uitkeerden, of doordat zij tweederde van het dollartegoed weer op de Amerikaanse markt onderbrachten. Op die manier groeide dit tegoed van het buitenland in de Verenigde Staten tussen

¹⁾ „Die Gefahren des Gold-Devisen Standards”, Neue Zürcher Zeitung, nr. 174, 175, 176, 1961.

1951 en 1961 met \$ 13 mrd. Dit is de „politiek van de geschenken”, die zich tot een ware kunst heeft ontwikkeld, aldus Rueff, en die daaruit bestaat dat de schenker geen nadeel ondervindt van de offers die hij voor zijn geschenken brengt. Hij kan immers zijn inflationistische politiek in versterkte mate voortzetten.

„Onder de goud-deviezenstandaard wordt de betalingsbalans niet meer door de betalingen beïnvloed, waartoe zij aanleiding geeft. Haar evenwicht kan zelfs slechts onder gunstige omstandigheden alleen dan verwacht worden, wanneer een *systematische kredietpolitiek* in acht genomen wordt, of wanneer de internationale uitwisseling van prestaties autoritair geregeld wordt. De ervaring heeft echter aangetoond, dat het voor de monetaire autoriteiten weliswaar niet onmogelijk, wel echter buitengewoon moeilijk is, door beslissingen systematisch een *kredietbeperking* door te voeren, die de goud-deviezenstandaard juist wilde vermijden. De autoritaire *beïnvloedingsmogelijkheden van de betalingsbalans*, hetzij door invoerbeperkingen, deviezenoewijzingen aan toeristen, of beperking van het kapitaal- en geldverkeer, hebben bij mijn weten steeds schipbreuk geleden”, aldus Rueff.

De dubbele kredietpyramide ontstaat vooral wanneer grote internationale kapitaalbewegingen optreden, zoals tussen 1958 en 1960. Grote kapitalen stroomden vooral van de Verenigde Staten naar Frankrijk en Duitsland en veroorzaakten een aanzwelling der middelen die weer tot een hausse in de aandelenkoersen leidde. Zo kan een machtige expansiegolf ontstaan in crediteur- en debiteurlanden, die zijn oorsprong in de inflationistische monetaire politiek vindt, aldus Rueff.

Het grootste probleem van de goud-deviezenstandaard is echter volgens Rueff, dat de Amerikaanse goudvoorraad zowel dient als garantie voor de kortlopende buitenlandse kredieten als voor dekking van de bankbiljettencirculatie in de Verenigde Staten. Zouden de buitenlandse bezitters van tegoeden in de Verenigde Staten deze in goud opvragen, dan zou volgens Rueff een soortgelijke crisis kunnen ontstaan als in 1929.

In het algemeen ziet Rueff de situatie te zwart. Met verschillende stabiliserende en catastrofe voorkomende factoren is door hem onvoldoende rekening gehouden. Ten eerste behoeft de goud-deviezenstandaard niet altijd tot het ontstaan van de dubbele kredietpyramide te leiden, omdat altijd een gedeelte van de tegoeden door de centrale banken in goud wordt afgewikkeld. Ten tweede zijn er de zgn. „working balances” van de buitenlandse centrale banken die zij bij de centrale bank van het schuldenaarsland aanhouden en die niet als kredietgrondslag in het binnenland dienen. Ten derde zijn er de sterilisatiemaatregelen in het eigen land, die er voor zorgen dat toegestroomde buitenlandse middelen hun inflatoire werking niet kunnen veroorzaken.

Verder is het zo, dat de kortlopende particuliere dollartegoeden van het buitenland geen dubbele inflatoire werking hebben, daar zij aan de circulatie in het eigen land onttrokken zijn. Naar schatting gaat het hier om ongeveer \$ 7 mrd.

Maar ook het tweede deel van Rueffs kritiek op de huidige situatie houdt niet geheel en al stand. Het gevaar dat er een paniek ontstaat waarin het buitenland zijn kortlopende tegoeden in goud zal opvragen is geringer

dan hij meent. Een vergelijking met de jaren twintig gaat niet op. Het is namelijk niet zo, dat de tegenwoordige deviezenreserves gebaseerd zijn op kortlopende kredieten, maar op middelen die door de handel en het dienstenverkeer zijn verdiend. (Het pond sterling maakt hierop een uitzondering).

Tussen de circulatiebanken is trouwens in de Atlantische wereld een grote mate van wederzijds vertrouwen en van verantwoordelijkheid gegroeid, die omstreeks 1929 nog niet bestond. Men kan daarom aannemen, dat de centrale banken slechts voor zover dat dringend geboden is, van hun recht om dollars in goud om te zetten, gebruik zullen maken. Temeer daar de Amerikaanse Regering steeds gegarandeerd heeft de dollarkoers niet te zullen wijzigen.

Ook het Internationale Monetaire Fonds is vergeleken met de vroegere situatie een belangrijke verbetering, zoals onlangs nog bewezen werd bij de crisis van het pond. De mogelijkheden en middelen van het I.M.F. zullen waarschijnlijk nog verruimd worden en daarmee is een machtig afweermiddel tegen monetaire crises geschapen. Maar dit Fonds kan daarmee toch niet voorkomen, dat landen die de inflatie niet met binnenlandse middelen beteugelen door landen die dat wel doen op de been worden gehouden.

Hier ligt in feite de kern van de problemen. Voor een werkelijke sanering van de internationale monetaire situatie is vóór alles nodig, dat de verschillende landen en regeringen de zelfdiscipline opbrengen om de voortdurend aanwezige inflationistische impulsen met alle beschikbare krachten te beheersen. Dan zal het minder aantrekkelijk voor de particuliere kapitaalbezitter worden, om zijn gelden voortdurend van het ene land naar het andere over te brengen, dan weer vluchtend voor mogelijke devaluatie, dan weer zoekend naar de hoogste rentevoet, en op die manier de onrust vergrotend. Toch zou het probleem van het „hot money” ook onder een gouden standaard blijven bestaan. Er is dus ook zelfbeheersing van de individuele kapitaalbezitter nodig en tevens zou het I.M.F. krachtiger en doortastender moeten ingrijpen.

De terugkeer naar de gouden standaard die Rueff wenst, is echter onmogelijk. Immers, het middel zou erger zijn dan de kwaal, want de eruit voortvloeiende deflatie zou de economische expansie van het Westen ernstig verstoren, zo niet bijna geheel belemmeren. De oplossing zal dus op andere wijze moeten worden gezocht.

TRIFFIN

Gingen wij hierboven wat nader in op de structurele problemen van de goud-deviezenstandaard, thans zullen wij ons bezig houden met de meer praktische problemen. Zoals wij zagen vormen de particuliere deviezensaldi een voortdurend storend element voor het internationale betalingsverkeer. Weliswaar kunnen deze saldi niet door hun bezitters in goud worden omgezet — omdat de Amerikaanse instanties alleen goud verkopen aan de centrale banken tegen de officiële prijs van \$ 35 per ounce — maar deze tegoeden hebben een dergelijke omvang aangenomen, dat zij psychologisch een grote bron van onrust vormen.

Het is vooral Prof. Triffin²⁾ die scherpe kritiek op de huidige toestand uit. Zag Rueff het grootste gevaar in het ontstaan van de dubbele kredietpyramide, Triffin meent dat er juist een grote *schaarste aan internationale liquiditeiten* bestaat. Naar zijn mening is de verhouding tussen goud-

en deviezenreserve en de wereldimport tussen 1938 en 1960 gehalveerd. Om aan dit tekort aan middelen enigermate tegemoet te komen, moesten de banken wel een oplossing zoeken bij het kortlopend krediet, waartegenover geen uitbreiding van de reserves staat. De Verenigde Staten zetten op deze manier hun overschot van \$ 18 mrd. op de kortlopende verplichtingen in 1949 om in een tekort van \$ 1 mrd. in 1960.

De Verenigde Staten kunnen echter niet onbeperkt doorgaan met het creëren van betalingsbalanstekorten en dienengevolge zal de goud-deviezenstandaard zijn voornaamste liquiditeitscheppende werking verliezen. Naarmate Amerika er beter in slaagt de betalingsbalans in evenwicht te brengen, zullen de moeilijkheden van de andere en met name de Westeuropese landen gaan toenemen. Een tekort aan betalingsmiddelen zal de economische groei remmen — Triffin schat het tekort op \$ 6 tot 17 mrd. tussen 1958 en 1967 — *en daarom stelt hij een uitbreiding van de internationale liquiditeiten vóór, door het goud aan te vullen met een stabiele, van de afzonderlijke landen onafhankelijke valuta.* Zijn bedoeling is van het I.M.F. „een soort wereldbank” te maken, die de internationale monetaire politiek coördineert.

Het gevaar van de enorme bedragen aan kortlopende dollartegoeden in de Verenigde Staten is, dat als de Amerikaanse reserves verder verminderen de banken verdere toenemingen van deze saldi in goud zullen willen afrekenen, hetgeen tot een versnelling van de afvloeiing van goud zal voeren. Een paniek zou dan kunnen uitbreken, aldus Triffin, waarbij men zal trachten zo veel mogelijk van zijn tegoeden in „goud te redden”. Het resultaat zal zijn, dat weer naar beperkende maatregelen zal moeten worden gegrepen.

Bovendien geven de grote schulden van de reservecentra toenemende moeilijkheden voor de binnenlandse economische politiek. Het, de expansie remmende, middel der discontovoet is bijv. onbruikbaar als bij een verhoging in een bepaald land de buitenlandse middelen in grote massa toestromen, aangetrokken door de hoge rente. Het gevaar dat er een werkelijke monetaire paniek ontstaat acht Triffin echter gering. Wel vreest hij een verslechtering van de wereldliquiditeit.

Het is inderdaad juist dat de Verenigde Staten noch Engeland de kortlopende schulden nog verder kunnen laten stijgen. Als daaraan dus een grens gesteld wordt, wat zijn dan de gevolgen en is er een principiële hervorming nodig om de moeilijkheden op te lossen? Voor men deze vraag kan beantwoorden is het van belang eerst na te gaan, of er werkelijk een dergelijk tekort aan liquiditeiten bestaat als Triffin doet voorkomen. Dan valt het onmiddellijk op, dat bepaalde landen inderdaad een dergelijk tekort vertonen, maar dat andere bijzonder ruim in hun middelen zitten; er is dus eerder gebrek aan spreiding dan schaarste.

Daaruit blijkt wederom, dat de oorzaken voor schaarste of overschot bij de economische en financiële politiek van de landen zelf moet worden gezocht. Naarmate een land er beter in slaagt het loon- en kostenpeil en het niveau van bestedingen en investeringen te beheersen, zal het minder liquiditeitsproblemen hebben. Het gaat tenslotte altijd om de economische zelfdiscipline, wanneer men met dit soort problemen te maken krijgt. Een land dat de inflationistische krachten weet te beteugelen, zal er beter in slagen zijn betalingsbalans in evenwicht te houden en heeft dienengevolge van een verruiming der internationale liquiditeiten nauwelijks voordeel.

²⁾ R. Triffin: „Gold and the Dollar Crisis. Future of Convertibility”, Yale University Press, 1960.

Anderzijds is het zo, dat wanneer de Verenigde Staten erin slagen hun huis in orde te brengen een belangrijk deel van de internationale onrust in de monetaire sector zal zijn weggenomen. Immers, het vertrouwen in de dollar, als sleutelvaluta, zal dan hersteld zijn. Het gevaar dat de kortlopende dollartegoeden, een totaal bedrag van \$ 18 mrd. belopend, teruggetrokken zullen worden, is echter uiterst gering, daar het hier grotendeels zgn. „working balances” betreft. Bovendien beschikken de Verenigde Staten nog over stevige reserves. Naast \$ 17,5 mrd. aan goud, ruim \$ 4 mrd. aan trekkingsrechten op het I.M.F. en ruim \$ 7,5 mrd. aan buitenlandse tegoeden.

De goudvoorraad kan, in noodgevallen, geheel voor de dekking van buitenlandse saldi gebruikt worden. Maar ook al zou men ertoe overgaan om niet langer, zoals thans nog nodig is, ongeveer \$ 11 mrd. aan goud voor de binnenlandse dekking van de geldcirculatie te bestemmen, dan nog lijkt het volslagen irreal te menen, dat de Verenigde Staten werkelijk hun goud zouden uitverkopen. In de huidige wereld is het bezitten van goud nu eenmaal noodzakelijk, wil men aan scherpe crisis, zoals bijv. een oorlog, het hoofd kunnen bieden. Het is ook om deze reden dat de Sowjet-Unie goud hamstert.

Hoe dit ook zij, het feit blijft bestaan, dat als de Verenigde Staten erin slagen de betalingsbalans in evenwicht te brengen, een belangrijke stroom internationale liquiditeiten zal zijn afgedamd. Het blijft dan echter de vraag, of het om deze reden noodzakelijk is, de goud-deviezenstandaard door een ander systeem te vervangen, of dat het mogelijk is door middel van het Internationale Monetaire Fonds, met verruimde middelen en met een grotere en geregelde samenwerking van de centrale banken, de grootste problemen op te lossen.

HEILPERIN

Zocht Prof. Triffin de oplossing van het internationale liquiditeitsvraagstuk vooral in de creatie van een nieuwe valuta die het tekort aan goud moet aanvullen, en die „gemanaged” moet worden door een tot een echte centrale wereldbank getransformeerd Internationaal Monetair Fonds, het is Prof. Heilperin³⁾, die dezer dagen in een lang artikel in de „Neue Zürcher Zeitung” zich een tegenstander van deze opvatting verklaart en die in de discussie de partij van Rueff kiest, overigens met een aantal beperkingen.

Heilperin stelt zich op het standpunt dat men de internationale monetaire orde niet los kan zien van de algemeen economische. Naar zijn mening ziet men de problemen te begrensd, wanneer men zich alleen maar bezighoudt met een verruiming van het Internationale Monetaire Fonds. Men moet terug naar de beginselen van ons monetaire bestel, om de ware oorzaken van een eventueel dreigende crisis te kunnen zien. De tot dusver geënte meerde plannen zijn, naar zijn mening, enerzijds te ambitieus, omdat zij de gehele wereld — ontwikkelde, zowel als onderontwikkelde landen — bij een reorganisatie van het I.M.F. willen betrekken — anderzijds niet ambitieus genoeg, omdat zij alleen internationale oorzaken aanpakken doch het probleem van de nationale monetaire zelfdiscipline links laten liggen.

Heilperin acht de huidige situatie labiel. De goudproductie levert op het ogenblik slechts een derde van de toeneming der reserves, de Verenigde Staten het res-

terend tweederde gedeelte in dollars. Heilperin beklemtoont, zoals hij dat ook in 1958 reeds heeft gedaan, dat Amerika niet door kan gaan met het vergroten van de buitenlandse verplichtingen, om de reserves van het buitenland te steunen.

Ook hij acht de gevaren voor een plotselinge crisis aanwezig en meent dat er spoedig maatregelen zullen moeten worden genomen. Daarbij wenst hij de volle convertibiliteit, de vaste wisselpariteiten en de internationale liquiditeit te handhaven. Onder het behoud van de internationale liquiditeit verstaat hij een situatie, waarin de afzonderlijke landen in staat zijn hun betalingsbalansdeficits te overwinnen, zonder hun convertibiliteit te moeten opheffen, of hun pariteit te moeten wijzigen.

Naar zijn mening zou, als de Verenigde Staten en Groot-Brittannië erin slagen hun betalingsbalans te stabiliseren en ook op den duur in evenwicht te houden, er voor nieuwe liquiditeiten, die dan dus niet meer uit Londen of de Verenigde Staten kwamen, een beroep op de goudproducenten moeten worden gedaan. Een oprichting van een centrale wereldbank à la het voorstel Triffin, acht hij weinig effectief, daar voor de efficiënte werkwijze van een centrale bank nodig is, dat dit instituut nauw verweven is met het economisch, bankair en politiek klimaat van de landen ten behoeve waarvan zij functioneert. Een centrale wereldbank zou deze nauwe banden met de verschillende soevereine staten missen en dus geen werkelijk ingrijpende maatregelen kunnen nemen. Een groot deel van de jonge, onderontwikkelde staten heeft trouwens, zo zegt Heilperin, allerminst belangstelling voor internationale monetaire vraagstukken. Wat men daar nodig heeft is *kapitaal* voor de ontwikkelingsplannen. Weliswaar heeft een tekort aan liquiditeiten invloed op het investeringspeil, maar — zegt Heilperin — men zal de aanvulling daarvan niet mogen zoeken in een uitgifte, zoals de Britse bankier, Maxwell Stamp die voorstelde, van \$ 3 mrd. aan certificaten door het I.M.F., die niet converteerbaar in goud zouden zijn, maar wel door alle centrale banken als betalingsmiddel zouden worden geaccepteerd, nadat zij aan de instituten die zich met de hulp aan de achtergebleven gebieden belasten zijn ter hand gesteld. Een dergelijk voorstel is interessant, maar het zal de inflationistische krachten in de wereld versterken.

Heilperin meent, dat het probleem van de internationale liquiditeit alleen het hoogontwikkelde Westen en vooral de Atlantische landen, georganiseerd in de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, aangaat. Daar heeft men werkelijk belang bij een ruime liquiditeit en een vrije inwisselbaarheid. Het is echter onjuist, zegt Heilperin, wel wat aan liquiditeitsverruiming te willen doen, maar de monetaire orde te vergeten. Alleen Rueff houdt zich daar, naar zijn mening, serieus mee bezig. Doet men dit echter niet, dan zijn de voorgestelde middelen in de regel slechts palliatieven, die de kwaal niet werkelijk bestrijden.

Heilperin meent, dat de goudwisselstandaard moet worden vervangen door de, weliswaar gemanipuleerde, gouden standaard. Dit is alleen goed mogelijk binnen Atlantisch verband. Immers, de economische ontwikkeling van de Westerse industrielanden loopt niet al te sterk uiteen. Een andere oplossing ziet hij in de oprichting van een supranationale bank, in overeenstemming met het plan-Triffin, dat reeds door hem werd afgewezen.

Tenslotte is er de mogelijkheid om het goud zijn monetaire rol te laten uitspelen. Gezien de grote waardering

³⁾ Prof. Dr. Michael Heilperin: „Für eine atlantische Währungsordnung”. Neue Zürcher Zeitung, nr. 249, 1961.

Vraagt ons interim-bericht.
Verkrijgbaar bij Uw bank,
commissionair of aan ons adres,
Postbus 617, 's-Gravenhage.

(I. M.)

die het gele metaal echter nog altijd in de wereld als vertrouwensobject geniet, ziet het er niet naar uit, dat het als betaalmiddel kan worden afgeschaft.

Heilperin doet daarom een aantal concrete voorstellen om de gouden standaard binnen Atlantisch verband te rehabiliteren:

1. De nieuwe standaard moet een internationaal systeem zijn, dat de Atlantische *Gemeenschap* omvat (hierbij wordt dus een intensieve economische samenwerking verondersteld).

2. Het systeem behoort een halfautomatische werking te hebben. Een zekere manipulatie sluit hij dus niet uit.

3. Het systeem moet in het groter verband van het G.A.T.T. geïntegreerd worden.

4. De deelnemende landen moeten met elkaar afspreken:

a. een zodanige zelfbeheersing in de binnenlandse economische politiek te betrachten, dat betalingsbalans tekorten of -overschotten onmiddellijk tot maatregelen zullen leiden die een evenwichtsherstel beogen;

b. afschaffing van alle deviezenrestricties en importbeperkingen;

c. de verffening van internationale betalingsverschillen in goud (zgn. „Zahlungsspitzen”);

d. het afzien van de accumulatie van tegoeden in reservevaluta.

Voor wij dit plan kritisch bekijken is het goed even stil te staan bij een lacune die Heilperin zelf al constateert, namelijk de goudprijs. Als het goud gerehabiliteerd wordt en men geen aanvulling der liquiditeiten in ponden en dollars wil zoeken, dan zal men de goudproductie moeten stimuleren door een goudprijsverhoging, waarmee de goudvoorraden tevens in waarde zouden stijgen. Heilperin stapt nu wel erg gemakkelijk over de consequenties van een goudprijsverhoging heen. Het is een manipulatie, die tot depreciatie van alle westelijke valuta zou leiden en waarvan in feite alleen de communistische landen werkelijk zouden profiteren.

Dat een goudprijsverhoging echter het logisch gevolg is van een door de jaren voortgezette inflatiepolitiek, waarin deze prijs zelf niet is meegegaan, lijkt evident. Men schrikt echter begrijpelijk voor deze consequentie terug, met name in de Verenigde Staten. Heilperin meent echter dat de nieuwe goudprijs, bij aanvaarding van zijn systeem, voor de volgende honderd jaar zou vastliggen.

Een onzes inziens wat vreemde conclusie, die gebaseerd wordt op de ervaringen met de gouden standaard in de 19de eeuw. Maar dit is een punt van ondergeschikte betekenis op de kritische nota die men Heilperin kan voorleggen. Zijn voorstellen brengen immers na die van Rueff

niet zo heel veel nieuws. Het gaat niet op, dat mensen als Triffin, Harrod e.a. niet ook aan de monetaire orde zouden denken, wanneer zij het over de internationale monetaire verhoudingen hebben.

De monetaire zelfdiscipline waarop Heilperin zo de nadruk legt — en die door een nieuwe gouden standaard min of meer automatisch zou worden veroorzaakt — is een eis die iedere expert openlijk of stilzwijgend stelt. Men ziet toch allerwegen in, dat de problemen juist ontstaan uit de onevenwichtigheid der betalingsbalansen. Maar sommigen menen wellicht dat het aandringen op monetaire zelfbeheersing een overbodige, immers vrome, wens is. Een systeem dat langs externe weg de binnenlandse krachten die naar loon- en prijsverhogingen streven tracht te beteugelen, zal onherroepelijk in conflict komen met de politieke belangen van zittende regeringen en is daarom tot ondergang gedoemd. Deze gehele politieke kant van het vraagstuk wordt door Heilperin volmaakt genegeerd.

De kritiek op de gouden standaard door hen die dit stelsel niet te combineren achten met een volledige werkgelegenheidspolitiek, doet hij af door er kortweg op te wijzen, dat de monetaire politiek slechts doelen op korte termijn heeft, de anticyclische conjunctuurmaatregelen een middellange reikwijdte hebben, en dat beide strevingen uitstekend met elkaar zijn te verenigen. Dat kan in sommige theoretische modellen misschien aardig opgaan, de actuele Britse situatie toont ons juist anders. De monetaire maatregelen met het oog op de betalingsbalans zijn weliswaar genomen, maar een werkelijke politiek op langere termijn ontbreekt en de Regering stuit bij het doorzetten daarvan op grote problemen in vakbonds- en andere kringen, zoals bij voorbaat al is gebleken. Ontbreekt een dergelijke politiek van werkelijke economische sanering, dan keert de betalingsbalanscrisis onherroepelijk terug.

Daarbij komt dat er in de snelle expansie van het Westen, de bewapening en de hulp aan ontwikkelingslanden tal van oorzaken moeilijk laten rusten om der wille van het monetaire evenwicht. Onuitgewerkt blijft ook, hoe een dergelijk Atlantisch systeem in het I.M.F. geïntegreerd zou moeten worden. Dat de tegenstellingen tussen onderontwikkelde en ontwikkelde landen er nog door zouden worden verscherpt ligt voor de hand, omdat hun valuta's nu niet langer aan frank of pond gekoppeld zouden kunnen blijven zonder een stevige devaluatie. Met name geldt dit voor de voormalige Franse koloniën. Ook moet een dergelijke groeepsvorming weerstanden bij niet deelnemende geïndustrialiseerde landen wekken, men denke aan Japan.

Heilperin stelt de O.E.S.O. als het Atlantisch kader, waarin zich zijn reorganisatie zal moeten voltrekken. Als men echter de moeilijkheden heeft gezien die zich binnen de toch veel kleinere Euromarkt-groep voordoen en waar men op monetair gebied nog lang niet aan unificatie toe is, dan vraagt men zich af, of in het veel lossere verband van een Atlantische Gemeenschap iets dergelijks wel zou slagen. De monetaire orde staat niet los van de algemeen economische, zoals Heilperin zelf accentueert. Welnu, hoe stelt hij zich een half-automatische gouden standaard voor, als de zorg voor het betalingsbalansevenwicht aan de afzonderlijke regeringen wordt overgelaten? In een recessie zouden de nationale strevingen dan waarschijnlijk toch de doorslag geven hetgeen in het laatste geval zou voeren tot een volledig gemanipuleerde standaard. Waarschijnlijker is echter een loslaten van het systeem.

Haarlem.

Drs. W. LANGEVELD.

Alliance for Progress

Hulp aan Latijns-Amerika.

Korte tijd nadat President Kennedy zijn „Alliance for Progress” had aangekondigd, welke de Verenigde Staten zou verbinden met de Latijnsamerikaanse landen, vond de conferentie van Punta del Este plaats. Tijdens deze conferentie werden aan de presidentiële denkbeelden een concrete vorm en inhoud gegeven. Een kapitaalinvestering van ruw geschat \$ 20 mrd. werd noodzakelijk geacht om in de jaren 1961-1971 de Latijnsamerikaanse economie en ook de sociale structuur, tot redelijke ontwikkeling te brengen. Van dit bedrag zou meer dan de helft, \$ 11 mrd., door de Amerikaanse Regering beschikbaar worden gesteld in de vorm van 50-jarige leningen van een laag rentetype. Verder werd verondersteld dat het Amerikaanse bedrijfsleven in deze zelfde periode in de zuidelijke landen ca. \$ 3 mrd. nieuw geld zou investeren, dat internationale lichamen zoals de Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling te Washington eveneens \$ 3 mrd. aan Latijns-Amerika zouden lenen en dat tenslotte ook de investeringen van Europese of Japanse oorsprong van dezelfde orde van grootte zouden zijn.

Hiermee krijgt Latijns-Amerika dan definitief het uitzicht op die ontwikkelingshulp waarnaar het steeds heeft uitgezien sedert Marshall in 1948 op de Inter-Amerikaanse Conferentie van Bogotá verklaarde dat er geen Marshall-plan voor dit deel van de wereld zou komen. Geleidelijk aan is het inzicht in de Verenigde Staten doorgebroken dat het standpunt van 1948 niet houdbaar meer was. Tot dit inzicht heeft zonder twijfel het feit bijgedragen dat de ontwikkeling van Latijns-Amerika in de laatste jaren veel te wensen heeft gelaten. Ook het onmiskenbare succes van de Marshall-hulp bij de opbouw van de West-europese economie heeft aan de ene kant de Latijns-amerikanen aangemoedigd om iets dergelijks te blijven vragen (aldus bijv. President Kubitschek van Brazilië), en aan de andere kant een krachtig argument gegeven aan degenen in Noord-Amerika, die wel omvangrijke hulp aan het zuiden hadden willen geven. Tot hen behoorden bezoekers aan Latijns-Amerika met bijzondere status, zoals Milton Eisenhower, de broer van de toenmalige Amerikaanse President, en vice-president Nixon tijdens wiens reis het tot zeer betreurenswaardige anti-Amerikaanse incidenten was gekomen in Lima en Caracas. Tenslotte is de grote weerstand, die begrijpelijkerwijs in Amerika moet worden overwonnen alvorens alweer nieuwe miljarden voor het buitenland beschikbaar worden gesteld, waarschijnlijk verkleind doordat deze kredieten toch ook een krachtige stimulans zullen vormen voor de bedrijvigheid in de Verenigde Staten zelf, even goed als het Marshall-plan destijds de economie stimuleerde.

De hulp aan Latijns-Amerika is ook in een ander licht komen te staan sedert het algemeen tot de taak van de ontwikkelde landen gerekend wordt om de minder ontwikkelde landen op deze wijze op de been te helpen. Het mag inderdaad eigenaardig heten dat de omvangrijke Amerikaanse hulpverlening van de laatste jaren, ook na de beëindiging van het Marshall-plan, slechts voor een zeer bescheiden deel aan de republieken bezuiden de Rio Grande ten goede is gekomen, terwijl toch de nauwe politieke en economische banden op het westelijk halfrond een veel grotere Noordamerikaanse hulpverlening zouden hebben doen verwachten.

Wijziging van het standpunt van de Verenigde Staten.

Maar wat, meer nog dan dit alles, de houding van de Amerikaanse Regering nu zo grondig heeft veranderd, is de uitbarsting van de Cubaanse revolutie van Fidel Castro, waarvan de grote onteigeningen van Noordamerikaans bezit op het eiland slechts een onderdeel vormen. De vrees dat dergelijke extreme stromingen ook in andere Latijnsamerikaanse landen de overhand zouden krijgen, bracht opeens in Washington het besef dat het nu wel de allerhoogste tijd was geworden, in Latijns-Amerika een ontwikkeling te helpen stimuleren welke aan het „Castrismo” in die landen de wind uit de zeilen zou nemen. Een essentieel onderdeel van de „Alliance for Progress” werd het aandringen op maatschappelijke hervormingen bij de regeringen van Latijns-Amerika (die zelf ook geenszins blind waren voor de gevaren welke de Cubaanse revolutie voor hen inhielden).

Deze beide gedachten, die van een nieuwe hulpverlening en van het gebruiken daarvan als een hefboom om hervormingen tot stand te brengen in de Latijnse republieken, vindt men reeds belichaamd in het Dillon-plan dat door de Noordamerikaanse delegatie werd voorgelegd aan de Zuid Amerikanen op de conferentie van Bogotá van september van het vorig jaar. Douglas Dillon, nu secretaris van de Schatkist onder Kennedy en toen onderstaatssecretaris onder Eisenhower, leidde ook de Amerikaanse delegatie naar Punta del Este, maar inmiddels kon hij komen met een plan voor tien jaren en met een totaal bedrag van \$ 11 mrd. (op de verlening van de overige \$ 9 mrd. aan leningen en beleggingen heeft zijn Regering immers ten hoogste indirect invloed), terwijl in Bogotá slechts \$ 0,5 mrd. in het uitzicht kon worden gesteld. Weliswaar valt er dus geen principieel verschil in koers waar te nemen tussen waartoe de Eisenhower-administratie in haar nadagen besloot en wat thans Kennedy als een nieuw programma aankondigt, maar het verschil in beschikbare middelen is dermate groot dat daardoor alleen al de huidige politiek zeer sterk afwijkt van de tot dusver gevolgde.

Bovendien is de Noordamerikaanse delegatie in Punta del Este, thans voor het eerst, tegemoetgekomen aan een andere wens van de Latijnsamerikanen welke reeds heel lang wordt gekoesterd. De grote fluctuaties in de prijzen van grondstoffen en agrarische produkten die vaak het gehele wel en wee van Latijnsamerikaanse Staten bepalen, zouden, zo menen de leiders van die landen, in belangrijke mate voorkomen kunnen worden wanneer de Verenigde Staten, als grootste afnemers van die produkten, zouden willen meewerken aan de totstandkoming van „commodity agreements”. In beginsel heeft de delegatie van de Verenigde Staten zich thans hiermede akkoord verklaard en ook dit kan mettertijd voor de ontwikkeling van de zuidelijke republieken belangrijk worden.

Nog op een ander punt van betekenis schijnt de delegatie van de Verenigde Staten zich soepeler te hebben betoond dan in het verleden; niet langer wijst zij de grote invloed van de Staat op de economische ontwikkeling in het zuiden af. Integendeel, zij bevordert die invloed door de wijze waarop de „Alliance for Progress” verwezenlijkt zal worden. De kredieten immers zullen aan de Staten, of aan staatslichamen, ter beschikking worden gesteld en ook de betrekkelijk bescheiden raming voor het bedrag van particuliere Noordamerikaanse investeringen over de

eerstkomende tien jaren toont duidelijk aan dat men zelf niet langer een ontwikkeling verwacht welke eenzijdig steunt op Noordamerikaanse „private enterprise”.

Juist ook de sociale hervormingen welke de Amerikanen elders op het westelijk halfrond tot stand willen zien komen, zijn hervormingen welke alleen de regeringen van die Staten tot stand kunnen brengen: sterke uitbreiding van het onderwijs; herverdeling van landbouwgronden met compensaties voor de voormalige eigenaren; verbetering van volksgezondheid en volkshuisvesting; modernisering van het belastingstelsel met vergroting van de fiscale druk op grote inkomens en vermogens.

De herziening van het Noordamerikaanse standpunt met betrekking tot „private enterprise” als de enige effectieve ontwikkelingsvorm was dus onvermijdelijk. Bovendien biedt zij de gelegenheid het grote hulpprogramma te bevrijden van de steeds drukkender last welke de grote Noordamerikaanse ondernemingen in Latijns-Amerika langzamerhand zijn gaan vormen voor elke vorm van internationale samenwerking tussen noord en zuid die gebaseerd is op wederzijds begrip.

Verwachtingen.

In de declaratie, opgesteld aan het einde van de conferentie van Punta del Este, wordt de verwachting uitgesproken dat de „Alliance for Progress” een stijging van gemiddeld 2½ pCt. per jaar van het gemiddeld inkomen in Latijns-Amerika mogelijk zal maken. Gezien de snelle toename van de bevolking zou dit een economische groei van ruim 5 pCt. per jaar betekenen.

Welke concrete verwachtingen mag men koesteren van deze nieuwe alliantie? Zal men in Latijns-Amerika iets zien gebeuren dat herinnert aan het snelle herstel van de Westeuropese economie in de afgelopen vijftien jaren? Een vergelijking met het Marshall-plan ligt natuurlijk voor de hand, maar het is onvergelykbaar veel moeilijker, economisch achtergebleven landen tot ontwikkeling te brengen dan om in landen met hoog ontwikkelingspeil het door de oorlog geschonden produktie-apparaat te herstellen en vervolgens te vergroten. Dit is niet alleen, en ook niet in de eerste plaats, een kwestie van economie maar een zaak die ten nauwste samenhangt met de beperkte mogelijkheden op maatschappelijk en politiek gebied in de achtergebleven landen. Het zou op zichzelf wellicht mogelijk zijn om in weinige jaren tijds de produktie, en vooral ook de export, van deze landen sterk op te voeren door middel van nieuwe investeringen in mijnen of plantages, maar een dergelijke eenzijdige ontwikkeling is niet wat de ondertekenaars van de declaratie van Punta del Este voor ogen staat. Men wil integendeel voorkomen dat de rijken rijker en de armen armer worden ten gevolge van de nieuwe hulpverlening en men wil juist zodanige hervormingen tot stand brengen, dat het gehele maatschappelijke peil fundamenteel omhoog wordt gebracht.

Welk een formidabele taak dit is, kan reeds blijken uit het feit dat men binnen die tien jaren bereikt hoopt te hebben dat alle kinderen van schoolgaande leeftijd in Latijns-Amerika dan ten minste vier jaren lager onderwijs zullen genieten. Thans is dit voor niet meer dan de helft hunner weggelegd, en dit is vermoedelijk nog een te optimistische schatting. Wanneer men bedenkt dat zelfs in het zich snel ontwikkelende Mexico en in het sterk vooruitgaande Puerto Rico, het ideaal van enige jaren lager onderwijs voor alle kinderen van schoolgaande leeftijd nog lang niet is bereikt, dan lijkt het alsof men in Punta del Este wel zeer optimistisch is geweest. En om de gehele plattelandsbevolking van Latijns-Amerika, die in de meeste landen nog altijd de meerderheid vormt, op een hoger ontwikkelingsniveau te brengen is een nog veel ambitieuzer taak.

Evenmin mag men zich verkrijken op de mogelijkheden van „commodity agreements”. In de eerste plaats zal het geen eenvoudige zaak zijn voor de Amerikaanse Regering om hiervoor de medewerking van het Congres te verkrijgen. Maar nog belangrijker misschien is het, dat de afzet van Zuidamerikaanse erts en petroleum door „commodity agreements” niet veel verbeterd kan worden. En wanneer men tenslotte de invloed van de internationale suikerovereenkomsten op de Cubaanse economie eens zou nagaan, dan zou het kunnen blijken dat ook daar, waar „commodity agreements” bestaan, de noden van de produktiegebieden nog geenszins alle overwonnen zijn.

Wat de financiële zijde van de „Alliance for Progress” betreft, valt het op dat men aan leningen, zij het weinig drukkende, de voorkeur heeft gegeven boven giften, terwijl het toch op zijn minst twijfelachtig is of de meeste van de te verrichten investeringen — bijv. in scholen of ten behoeve van de zo hoog nodige verbetering van de infrastructuur — zodanig zijn dat zij geld voor rentebetaling en aflossing kunnen opbrengen. Men wordt er onwillekeurig aan herinnerd dat, sedert de republieken van Zuid- en Midden-Amerika onafhankelijk werden, de buitenlandse leningen weldra een te zware last bleken te zijn.

Van groot belang voor het welslagen van het plan is de continuïteit van de kredietverlening. Op dit punt blijft de Amerikaanse Regering afhankelijk van de jaarlijkse goedkeuring van het Congres; Kennedy heeft de strijd voor een machtiging van vijf jaren voor zijn gezamenlijke hulpprogramma's voor het buitenland zojuist verloren. Maar ook al behoudt het Congres zijn zeggenschap van jaar tot jaar, dit zal de tenuitvoerlegging van de alliantie waarschijnlijk niet verhinderen, ook al kan de voortzetting van een bepaald project wel eens in gevaar komen door een zekere wispelturigheid op Capitol Hill.

De beoordeling van de leningaanvragen is op vrij eenvoudige wijze geregeld, hetgeen aan de uitvoering van de plannen zeker ten goede zal komen. Een „panel” van telkens drie deskundigen, aan te wijzen door de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank, zal samen met drie deskundigen van het verzoekende land de aanvragen onderzoeken en er advies over uitbrengen. Het is een methode die er terecht van uitgaat, dat men in het kredietvragende land zelf het beste weet wat men het meest nodig heeft. Er wordt op deze wijze geen rechtstreeks verband gelegd tussen de kredietaanvragen en de maatschappelijke en fiscale hervormingen — en ook dit lijkt te getuigen van een verstandig inzicht. Deze hervormingen worden aldus een postulaat ongeveer op de zelfde manier als de Europese economische eenwording de scheppers van het Marshall-plan als een wenselijkheid voor ogen stond.

Ondanks alle hierboven weergegeven voorbehouden zal de „Alliance for Progress” de vooruitgang op sociaal en economisch gebied in Latijns-Amerika in de komende jaren zonder twijfel krachtig stimuleren. Daarmee is dus het hoofddoel van deze alliantie bereikt, althans tot op zekere hoogte. Voldoende om de grote en relatief groter wordende afstand tussen het welvaartspeil in Noord- en in Latijns-Amerika te overbruggen zal die vooruitgang niet zijn, maar dit zou in de tijd van slechts tien jaren ook een volslagen onmogelijke opgave betekenen.

Of de alliantie voorts een hecht bondgenootschap zal blijken te zijn? Daarvoor zijn, vrezende wij, de belangen van de bondgenoten te heterogeen, om niet te zeggen aan elkaar tegengesteld. Kan men tenslotte veel verwachten van een bondgenootschap dat een grote groep debiteuren met één crediteur samenbrengt? En dit toch is, in wezen, het kenmerk niet alleen van de „Alliance for Progress” doch van elke vorm van inter-Amerikaanse samenwerking.

Over de agioreserve; theorie en praktijk

Het emitteren tegen koersen boven pari en het uitkeren van stockdividenden en bonussen uit de agioreserve blijft de geesten, de pennen en de tongen in beweging houden. Het is dan ook materie zowel van principieel economisch en fiscaal-als van praktisch financieel belang. Theorie en praktijk botsen.

In de praktijk zien wij dat het emitteren van aandelen tegen koersen boven pari (maar wel meestal dichter bij de parikoers dan bij de beurskoers) steeds meer ingang vindt. Van principiële beleggerszijde wordt hiertegen wel steeds geageerd maar anderzijds verkneukelen minder principiële en minder deskundige beleggers zich over het ontstaan van een agioreserve waaruit te zijner tijd belastingvrije uitkeringen in aandelen kunnen worden gedaan.

Bezieet men de zaak van de orthodoxe zijde, dan betekent het emitteren boven pari, gevolgd door het uitkeren van het agio in aandelen, eenvoudig boerenbedrog, zoals J. Kraayenhagen & Co, C.V. in haar weekbericht van 4 april 1961 schreef over „Sikkens Lak”, die op 4 juli 1960 tegen 350 pCt. emitteerde en nu over 1960 het contante dividend verlaagt van 17 pCt. tot 10 pCt. en daarnaast 20 pCt. in aandelen ten laste van de agioreserve uitkeert als dividend, tegen vorig jaar 25 pCt. Aldus hebben aandeelhouders in juli 1960 hun stockdividend over 1960 zelf gefourneerd bij vooruitbetaling. Niettemin liep de beurskoers na het bekend worden van het dividendvoorstel snel op van 945 pCt. tot 1.050 pCt. Hier schijnt het „mundus vult decipi decipiatur ergo” wel zeer van toepassing te zijn.

Bij het geven van een agiobonus wordt een deel van de reserves, door aandeelhouders zelf gestort, omgezet in aandelenkapitaal. Bij een agio-stockdividend wordt in plaats van een deel van de reserves het voor dividenduitkering bestemde bedrag in aandelenkapitaal omgezet via de agioreserve, d.w.z. het dividendbedrag wordt aan de winstreserve toegevoegd en de agioreserve tot een gelijk bedrag in aandelenkapitaal omgezet, dat dan als stockdividend wordt uitgekeerd. In feite is er dus door uitkering van de agiobonus in het totale vermogen van de vennootschap niets veranderd. Bij uitkering van het agio-stockdividend is het vermogen slechts met het dividendbedrag, dat werd ingehouden, toegenomen.

Wie dus zijn agiobonus verkoopt, verkoopt een deel van zijn belang bij de onderneming en teert dus in op vermogen. Wie het stockdividend verkoopt teert in zoveel als de theoretische waarde van het stockdividend de nominale waarde daarvan overtreft. Aldus in een „nutshell” de orthodoxe theorie. De praktijk, de fiscale praktijk zowel als de beurspraktijk, volgt de theorie dan eens wel dan weer niet.

De Nederlandse fiscus staat op het orthodoxe standpunt, wanneer het uitkeren in aandelen ten laste van de agioreserve betreft. Betreft het evenwel een uitkering in constanten ten laste van de agioreserve dan wordt, sedert het arrest van de Hoge Raad van 14 januari 1959, Rolno. 13775, als er winst gemaakt is, deze contante uitkering als opbrengst van kapitaal beschouwd en dus belast met inkomstenbelasting bij de ontvanger van het agiodividend,

hetgeen een inconsequentie zou kunnen worden genoemd. Dit standpunt heeft ertoe geleid dat de ondernemingen er nadien geen heil meer in zagen om gelijktijdig met de uitkering van een contant dividend hun agioreserve in winstreserve om te zetten.

In het buitenland, hoewel de situatie niet geheel vergelijkbaar is wegens het feit dat de diverse inkomstenbelastingen ook kwalitatief niet identiek zijn, worden t.a.v. de belastbaarheid bij de ontvanger van uitkeringen in aandelen door de respectieve fisci uiteenlopende standpunten ingenomen. In Engeland zijn dergelijke uitkeringen al dan niet ten laste van een agioreserve belastingvrij; in de Bondsrepubliek tot voor kort al dan niet ten laste van de agioreserve belast naar nominale waarde. In Zwitserland dito dito. In Frankrijk belastingvrij tenzij uit de winstreserve; in de Verenigde Staten dito dito.

Wat de beurspraktijk betreft geven wij hieronder enkele becijferingen, die een typisch licht werpen op het goochelen met agio. Wij zullen onderzoeken in hoeverre ondernemingen of aandeelhouders belang hebben bij het eerder genoemde boerenbedrog.

Wie is de bedrieger, wie de bedrogene?

Gaan wij uit van drie denkbeeldige, krachtige, gelijke ondernemingen resp. A, B en C wier aandelen ter beurze 1.000 pCt. noteren. Zij betaalden alle drie over het laatst verstreken boekjaar 20 pCt. contant dividend. Nu komen alle drie met een aandelenemissie met voorkeursrecht voor de aandeelhouders:

- A in de verhouding 1 op 2 à 200 pCt.;
- B in de verhouding 1 op 2 à 100 pCt.;
- C in de verhouding 1 op 1 à 100 pCt.

Aannemende dat de nieuwe aandelen gelijkelijk delen in de winst met de oude, dan laat de theoretische claimwaarde zich als volgt becijferen:

- voor claim A op $266\frac{2}{3}$ pCt.;
- voor claim B op 300 pCt.;
- voor claim C op 450 pCt.

De koers ex claim wordt dan:

- voor A $733\frac{1}{3}$ pCt.;
- voor B 700 pCt.;
- voor C 550 pCt.

Het nieuwe geplaatste kapitaal is nu groot (uitgaande van 100 pCt. vóór de emissie):

- voor A 150 pCt.;
- voor B 150 pCt.;
- voor C 200 pCt.

Over het nieuwe jaar komen alle drie weer met een contant dividend van 20 pCt., hetgeen de koersen weer doet oplopen tot 1.000 pCt. A kondigt bovendien een uitkering in aandelen aan van $33\frac{1}{3}$ pCt. Nu loopt in een haussemarkt de koers van A op tot 1.333 pCt. De waarde van deze bonus bedraagt dan 333 pCt. en brengt dus (bij een nominale waarde der aandelen van f. 1.000) f. 3.333 op. De koers van A daalt met 333 pCt. weer tot 1.000 pCt.

Het geplaatste kapitaal bedraagt daarna:

- voor A 200 pCt. van het uitgangskapitaal;
- voor B 150 pCt. van het uitgangskapitaal;
- voor C 200 pCt. van het uitgangskapitaal.

Vergelijken wij nu A en C van ondernemingsstandpunt. Beide hebben bij de emissie evenveel geld in het laadje gekregen. Beide zien hun geplaatst kapitaal verdubbeld. Hoe zijn de aandeelhouders van een aandeel A en die van een aandeel C gevaren, die beiden hun aandeel kochten tegen de koers van 1.000 pCt. en die beiden hun claims en bonussen (voor zover verstrekt) verkochten? De aandelen A en C behielden hun beurswaarde van f. 10.000 elk, maar A ontving bovendien f. 2.667 voor zijn claim, f. 200 als dividend en f. 3.333 voor zijn bonus.

Aandeelhouder A begon met f. 10.000 en staat nu op f. $10.000 + f. 2.667 + f. 200 + f. 3.333 = f. 16.200$.

Aandeelhouder C begon met f. 10.000 en staat nu op f. $10.000 + f. 4.500 + f. 200 = f. 14.700$.

Aandeelhouder A heeft door het verkopen van claim en stock zijn belang bij onderneming A tct de helft gereduceerd, want hij heeft wel nog f. 1.000 nominaal, maar van een verdubbeld kapitaal.

Aandeelhouder C heeft eveneens zijn belang tot de helft gereduceerd, maar het bezit van aandeelhouder A minus het bezit van aandeelhouder C = f. $16.200 - f. 14.700 = f. 1.500$.

Aandeelhouder A is daarom zijn onderneming dankbaar voor het in en uit spelletje met het agio dat hem f. 1.500 extra (en belastingvrij) opbracht, dat zijn belang bij de onderneming vergeleken bij systeem C niet verminderde en dat aan de onderneming niets gekost heeft en zelfs een kleine dividendbesparing opleverde.

Aandeelhouder B staat na de affaire op f. 13.200 hetgeen niet zo fraai lijkt, maar zijn belang bij de onderneming B is slechts tot $\frac{3}{4}$ gereduceerd en zijn onderneming heeft bij de emissie minder geld ontvangen zodat de situatie B niet zo direct vergelijkbaar is met die van A en C.

Dat aandeelhouder A van het „boerenbedrog” heeft kunnen profiteren zonder dat het aan onderneming A geld gekost heeft, is mooi voor A.

Op de beurs niets voor niets.

Op de beurs krijgt men evenwel niets voor niets. De „catch” die achter deze manipulaties zit is — zoals de ingewijde lezer al wel begrepen zal hebben — de haussestemming ter beurze, die vrijwel elke financieringsdaad die enigszins van het heel gewone afwijkt als goed, als extra goed nieuws interpreteert. Zou na de emissies de markt de benedenwaartse richting inslaan dan is de aankondiging van de agiobonus bij A geen haussemotief meer. Men vreest koersdrukkend aanbod van bonusaandelen. De koers daalt onder de 1.000 pCt., de bonus brengt minder op en de aandeelhouder A is (evenveel) slechter af dan zijn collega C (als hij in de hausse beter af was).

De agiogestes van onderneming A hebben voor haar aandeelhouders hun bezit tijdelijk speculatiever gemaakt en speculatiever betekent in een haussemarkt nu eenmaal lucratiever. Het grappige is dat niet de aandeelhouders A gespeculeerd hebben maar het ondernemingsbestuur voor hen, hetgeen onderneming C niet deed voor zijn aandeelhouders. Men kan het ook zo stellen: de aandeelhouders van A die hun claims verkochten, hebben iets later de gelegenheid gehad om een even groot gedeelte van hun haussepositie te liquideren dan de aandeelhouders van C

die hun claims verkochten. Daardoor waren in de haussemarkt die van A beter af, maar hadden beiden met hun claims ingeschreven dan waren zij nog beter gevaren.

Het emitteren boven pari, dat ook via converteerbare obligatie-emissies geschiedt, heeft diverse andere aspecten, zoals het voortbestaan van eventuele onderkapitalisaties, het denatureren van het statutaire primair dividend en het bevoordelen van tantiëmisten. Deze aspecten zullen wij hier echter onbesproken laten, omdat zij uit de beschouwingen in de financiële pers en uit jaarverslagen van banken (o.a. Herstelbank) genoegzaam bekendheid hebben gekregen. Wel willen wij nog een „trait d'union” leggen tussen de boven aangeroerde belastbaarheid voor de inkomstenbelasting van agio-uitkeringen in contanten en het succes met de agiotruc van emissie boven pari gevolgd door de agiobonus.

De rol van het tijdsinterval.

De naar orthodoxe maatstaven onredelijke en inconsequente belastbaarheid van de contante agio-uitkeringen zowel als het onwaarschijnlijke succes met de bonustruc vinden hun oorzaak in de onbepaalde — in het eerste geval voor de fiscus, in het tweede geval voor de aandeelhouder onzekere — grootte van een tijdsverloop.

Bij de fiscale zaak betreft het het tijdsverloop tussen de detachering van het contante agiodividend en het tijdstip waarop de door de onderneming ingehouden corresponderende winst tot belastbare winstuitkering zal komen. In de tussentijd kan de aandeelhouder de agio-uitkering als substituuwinstuitkering opvatten, op grond waarvan hij bereid is rustig te wachten op de winst die in een goed vat zit. De fiscus daarentegen wantrouwt als het ware het uitstel van de winstuitkering, waarvan nog wel eens afstel of gedeeltelijk afstel kan komen, bijv. via herkapitalisatiefaciliteiten. Naarmate langere tijd verstrijkt vóór de fiscus aan zijn trekken komt, heeft hij minder vertrouwen.

Bij de agiotruc is het niet het wantrouwen maar juist het op optimisme gefundeerde vertrouwen (bij de aandeelhouders die de stockdividenden kopen) dat het bestuur de kapitalisatie niet zou vergroten als dit bestuur niet in de tijd tussen emissie en bonusuitkering zich bereid en in staat was gaan voelen — op grond van gunstige vooruitzichten — om over het vergrote kapitaal in de toekomst tenminste eenzelfde dividendpercentage uit te keren. Naarmate echter kortere tijd verstrijkt tussen emissie boven pari en agiobonusuitkering dreigt het vertrouwen van de aandeelhouder in het dan te plotseling opgekomen optimisme van zijn bestuur te verminderen.

Het is duidelijk dat een agiostorting die aan het einde van de dag der emissie weer aan de aandeelhouders zou worden terugbetaald, hetzij in aandelen hetzij in contanten, nooit tot belastbaarheid voor de inkomstenbelasting in aanmerking zou zijn gekomen. Evenzo zou de agiostockbonus die aan het einde van de inschrijvingsdag van de emissie boven pari zou worden uitgekeerd geen haussemotief kunnen zijn, doch slechts een zinloze werkverschaffing.

De menselijke wetenschap dat Vadertje Tijd de gelegenheid, indien die gegeven wordt, te baat kan nemen of genomen kan hebben, de omstandigheden in de wereld te wijzigen, verklaart zowel de onbillijk schijnende belasting als de boerenbedrog schijnende agiomanipulaties. De magie van het woord „belastingvrij” doet de rest.

Velsen-Noord.

J. G. NOLST TRENTÉ.

Reclame en nazorg voor duurzame consumptiegoederen

Drs. Th. A. Vissers te Borne schrijft ons:

Onder bovenstaande titel verscheen van de hand van Dr. A. Heertje een artikel in „E.-S.B.” van 8 maart jl. Met de conclusie, waartoe Dr. Heertje in dit artikel komt, kunnen wij het niet eens zijn, terwijl wij ook op zijn betoog nogal wat op- en aanmerkingen hebben.

In zijn inleiding schrijft Dr. Heertje, dat vrijwel elk bedrijf, dat zich toelegt op de vervaardiging van duurzame consumptiegoederen, bewust of onbewust tracht zijn omzet te vergroten door het voeren van meer of minder intensieve reclamecampagnes. Dat een dergelijk streven onbewust plaatsvindt, lijkt ons niet goed mogelijk. Iets anders is de mogelijkheid, dat een bedrijf om defensieve redenen reclame maakt en dus niet in de eerste plaats vergroting van zijn omzet beoogt, doch om dit met het woord onbewust aan te geven, zou ons niet gelukkig voorkomen.

Vervolgens stelt Dr. Heertje zich de vraag, of de betekenis van de reclame voor de omzetontwikkeling niet wordt overschat en of in verband hiermede een deel van het in de reclamesfeer geïnvesteerde bedrag niet met meer succes in een andere richting kan worden aangewend. Volgens Dr. Heertje ontgaat het vooral die fabrikanten, die grote bedragen aan reclame uitgeven, dat de omzetstijging van hun produkten in de eerste plaats uit de toename van het reëel nationaal inkomen wordt verklaard. Waaraan ontleent Dr. Heertje deze constatering? Uit een enquête onder deze fabrikanten? Of is dit zijn persoonlijke indruk, gebaseerd op ontmoetingen met medewerkers — wellicht reclamemensen — van fabrikanten van duurzame consumptiegoederen?

Wij kunnen ons moeilijk voorstellen, dat de leiding van ondernemingen, die duurzame consumptiegoederen fabriceren, niet de betekenis van de toename van het reëel nationaal inkomen voor hun omzetontwikkeling onderkennen. Integendeel, bij de grootste ondernemingen, ook van dit soort goederen, wordt bij de afzetplanning en de daarop gebaseerde produktieplanning juist mede van de toekomstige ontwikkeling van het reëel nationaal inkomen uitgegaan. Hierbij wordt niet zozeer rekening gehouden met de gunstige conjuncturele situatie, waarvan Dr. Heertje spreekt, maar met de algemene trend, dus de structurele ontwikkeling.

Overigens wordt de hoogte van het reclamebudget niet in de eerste plaats bepaald door de ontwikkeling van het nationaal inkomen, maar door de specifieke omstandigheden, waarin de individuele onderneming zich bevindt. Haar marktaandeel, de concurrentie die zij ontmoet, de bekendheid en reputatie van haar produkten, om maar enkele factoren te noemen, zullen daarbij als regel van meer belang zijn dan de stijging van het nationaal inkomen.

De overschatting van de betekenis van de reclame meent Dr. Heertje ook te kunnen afleiden uit de wijze, waarop in de praktijk meestal de omvang van het reclamebudget wordt vastgesteld. Hiervoor zou namelijk een vast percentage van de omzet van een vorig jaar worden genomen. Heeft Dr. Heertje deze gewoonte-door middel van een enquête vastgesteld of is dat zijn persoonlijke indruk,

gebaseerd op incidentele informatie? Dr. Heertje concludeert uit deze gewoonte, dat ook het deel van de omzet dat uitsluitend berust op de gestegen welvaart, nieuwe uitgaven voor reclame uitlokt. Kan Dr. Heertje echter aangeven welk deel van de omzet uitsluitend op de gestegen welvaart berust? Dit lijkt ons een onmogelijkheid.

Bij het vaststellen van de hoogte van het reclamebudget spelen, zoals reeds gezegd, vele factoren een rol. Zo zal in vele gevallen daarbij ook de financiering van de reclame mede in aanmerking worden genomen en vaak het plafond van het reclamebudget bepalen, dat wil zeggen het bedrag, dat men maximaal wil en/of kan beschikbaar stellen. Indien dan de omzet stijgt, kan veelal ook dit plafond worden verhoogd. Dat de fabrikanten van duurzame consumptiegoederen dan maar als regel zonder meer coûte que coûte dit maximum besteden, lijkt ons a priori niet waarschijnlijk.

Dr. Heertje schrijft verder, dat een deel van de extra uitgaven voor reclamedoeleinden verspild is, wanneer vergroting van het reclamebudget geen toename van de omzet meer veroorzaakt. Indien echter de concurrentie de omzet aantast, dan kan het noodzakelijk zijn om meer reclame te maken, zelfs al loopt de omzet terug! Uiteraard is het gewenst, dat de betreffende onderneming zich niet beperkt tot verhoging van de reclame-uitgaven, maar door verbetering van haar produkten, distributie, service enz. tot de tegenaanval overgaat.

Wanneer Dr. Heertje meent in het bedrijfsleven een tegenstelling te kunnen constateren tussen ondernemingen, die hun politiek op korte termijn voeren en die overwegend op de commerciële sector georiënteerd zijn en bedrijven, die een meer duurzame politiek voeren en daarbij hun aandacht in de eerste plaats concentreren op de kwalitatieve verbetering van hun produkten, dan missen wij hierbij de onderscheiding tussen klein en groot bedrijf. Hoewel wij van mening zijn, dat de commerciële mogelijkheden ook voor de grote bedrijven uiteindelijk doorslaggevend zijn bij de vaststelling van hun produktieprogramma's, ligt het voor de hand, dat deze bedrijven de noodzaak om grote aandacht aan de verbetering van hun produkten te besteden, eerder zullen inzien dan de kleinere bedrijven en als regel daartoe ook over veel grotere mogelijkheden beschikken.

Dat de (kleinere) bedrijven, die niet voldoende aandacht besteden aan de verbetering van hun produkten, op den duur te gronde gaan, daarover kunnen wij het volledig met Dr. Heertje eens zijn. Wij betwijfelen echter of in het algemeen de bedrijven, die duurzame consumptiegoederen produceren, te veel aan reclame of te weinig aan de bewaking van de kwaliteit van hun produkten en aan de verlening van service besteden. Uit het artikel van Dr. Heertje hebben wij over de mate, waarin een en ander zich zou voordoen, geen inzicht gekregen.

Wij kunnen ons moeilijk voorstellen, dat de betreffende bedrijven naarmate hun omzet stijgt — zoals Dr. Heertje schrijft — geen aandacht besteden aan de ondeugdelijke exemplaren, die de consument bereiken. Wij kunnen ons zelfs niet voorstellen, dat er ondernemingen zijn, die ge-

durende meerdere jaren een procentueel belangrijk aantal ondeugdelijke produkten leveren, zonder zich hierom te bekommeren. Wij kunnen ons alleen maar voorstellen, dat enkele ondernemingen in dit opzicht incidenteel te kort schieten. Om hieruit te concluderen, dat het voor tal van bedrijven overweging verdient bedragen van de reclamesfeer over te hevelen naar de service-afdeling, lijkt ons niet verantwoord. Het is zeer goed denkbaar, dat de service-afdeling van een bedrijf te kort schiet, ongeacht de hoogte van het reclamebudget. De combinatie van te hoge reclamebudgetten en tekortschieten van de service-afdeling bij een

groot aantal fabrikanten van duurzame consumptiegoederen, komt ons dan ook hoogst onwaarschijnlijk voor.

Dr. Heertje heeft ons er ook niet van kunnen overtuigen, dat de reclamebudgetten van vele van deze ondernemingen zich op een te hoog niveau bevinden, waarmee wij niet willen zeggen, dat wij van mening zijn, dat in het algemeen de hoogte van deze reclamebudgetten juist is. Dit kunnen wij zonder een zeer grondige studie van de betreffende markten uiteraard niet beoordelen, doch wij hebben niet de indruk, dat het artikel van Dr. Heertje wel op een dergelijke studie is gebaseerd.

NASCHRIFT

De redactie dank ik voor de gelegenheid de opmerkingen van Drs. Vissers van een kort commentaar te voorzien. Zijn betoog zal op de voet worden gevolgd.

1. De graad van bewustheid is bij het bedrijfsbeleid geringer dan Drs. Vissers onderstelt. Vrijwel geen bedrijf is vrij te pleiten van een zekere wispelturigheid, zoals door de lezer aan de hand van eigen ervaringen kan worden bevestigd¹⁾. Niets menselijks is het bedrijf vreemd!

2. Uiteraard heeft mijn beschouwing geen betrekking op de „grootste ondernemingen”, die natuurlijk rekening houden met de ontwikkeling van het reëel nationaal inkomen. Nergens in het artikel is er aanleiding voor dit misverstand van Drs. Vissers. Ons bedrijfsleven omvat echter meer dan het beperkte aantal grote bedrijven. Het gaat mij om de voor onze samenleving zo belangrijke groep van het klein- en middenbedrijf. Een aanhoudende hausse plaatst juist deze bedrijven voor zo stormachtige ontwikkelingen in opbrengsten-, kosten- en winstcijfers, dat gemakkelijk het overzicht verloren gaat en adviezen door belanghebbenden tot ontsparingen kunnen leiden. Het zijn bepaald niet alleen de verliesgevende bedrijven, waar bij de leiding inzicht in algemeen-economische grootheden, zoals het reëel nationaal inkomen, ontbreekt.

3. Nergens is gesteld dat de hoogte van het reclamebudget zou worden bepaald door het nationaal inkomen. Dit misverstand van Drs. Vissers kan ik dan ook niet thuisbrengen.

4. Wanneer in mijn artikel gesteld wordt, dat in het algemeen een deel van de omzetstijging moet worden verklaard uit de toename van het reëel nationaal inkomen, is het onredelijk te eisen dat ik dit deel aangeef. Dit moet immers voor elk bedrijf afzonderlijk worden bekeken; concretiseren hebben pas zin wanneer men een bepaald geval in ogenschouw neemt. Een macro-economische uitspraak heeft geen betekenis. Dat Drs. Vissers meent dat een dergelijke calculatie onmogelijk is, moet enerzijds worden verklaard uit een zekere onbekendheid met de moderne methoden die ons ter beschikking staan om dergelijke vragen te benaderen en anderzijds uit de voordelen die deze onbewezen opinie biedt bij het verdedigen van een bepaald verkoop- en reclamebeleid. Als het nl. juist zou zijn, dat het onmogelijk is de omzet kwantitatief toe te rekenen aan enkele bepalende factoren, is met recht het hek van de dam en is niet te controleren of bij de verkoopstrategie alternatief a had moeten worden verkozen b. Hoewel niet de illusie moet hebben tot zeer nauwkeurige uitspraken te komen, staat het vast dat voldoende informatie kan

worden verzameld en geanalyseerd, die als indicatie kan dienen voor een meer gefundeerde beslissing dan uit de negatieve opvatting van Drs. Vissers voortvloeit.

5. Dat vele factoren bij de vaststelling van het reclamebudget een rol spelen is een uitspraak, die ons economen niet misstaat, maar die onwetenschappelijk is zolang niets omtrent de aard en de mate van beïnvloeding wordt gezegd. Ook voor de praktijk heeft een dergelijke uitspraak geen betekenis. In de reclame-wereld werken sterke krachten, die tot een besteding van het maximaal beschikbare bedrag voor reclame leiden²⁾.

6. Gesproken is over het verband tussen omzet en reclamebedrag. De curve, die dit verband tot uitdrukking brengt verschuift natuurlijk, wanneer men één van de constant gehouden factoren varieert. Ik heb gesproken over een beweging langs de curve; Drs. Vissers spreekt over een verschuiving van de curve. Op het nieuwe niveau blijft gelden, dat de vergroting van de reclame-uitgaven toename van de omzet beoogt³⁾.

7. Met de opvatting betreffende de doorslaggevende betekenis van de commerciële mogelijkheden, neem ik aan dat Drs. Vissers zich bedoelt te stellen achter de mentaliteit „... van vele in de verkoopsfeer werkende perlonen ...”⁴⁾. Evenmin als over smaak valt over mentaliteit te twisten. Voor mij is de bekwaamheid van de technici in de bedrijven primair. Zij zijn het waarvan onze groei en welvaart afhangt, omdat zij door hun inventiviteit de commerciële mogelijkheden creëren. Verkoopmensen buiten de geschapen mogelijkheden slechts met meer of minder succes uit.

8. Tenslotte de bedrijven die in de afgelopen jaren gedurende geruime tijd ondeugdelijke exemplaren hebben geleverd. Wanneer men over enige ervaring in het bedrijfsleven beschikt kan men tal van voorbeelden noemen. Om begrijpelijke redenen zal ik uitsluitend een aantal branches vermelden, waarin zich dit verschijnsel heeft gemanifesteerd. Zou ik tot een gedetailleerde opsomming overgaan, dan zouden bepaalde fabrieksnamen ten onrechte worden geschaad. Ten onrechte, omdat in bepaalde gevallen een naam is gebleven en het produkt verdwenen. Onder de oude naam wordt dan een volkomen verantwoord nieuw produkt gebracht. Het zou daarom onjuist zijn deze namen

¹⁾ Zie voor een nadere motivering R. Dorfman: „Operations Research” in *The American Economic Review*, september 1960, blz. 575 e.v. en A. Heertje: „Kwantitatieve Bedrijfseconomie”, H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden 1961, blz. 90 e.v.

²⁾ Zie voor de Amerikaanse verhoudingen bijv. J. S. Bain: „Industrial Organization”, blz. 389 e.v. In dit werk treft men ook de in ons land gebruikelijke relatering van het reclamebedrag aan de omzet in de vorm van een vast percentage, aan.

³⁾ Zie voor een nadere uitwerking A. Heertje: „Umfang und Effekt des Werbe-etats”, in „Wirtschaft und Werbung”, mei 1961, blz. 361 e.v.

⁴⁾ „Reclame en nazorg van duurzame consumptiegoederen” in „E.-S.B.” van 8 maart 1961, blz. 253.

te noemen. Voorbeelden: a) de bromfietzenbranche, b) de automobielbranche, c) de oliehaardenbranche, d) een huishoudelijk apparaat, e) de wasmachinebranche, f) verfindustrie (consumentenverf), g) centrale verwarmingsinstallaties. Om misverstanden te voorkomen merk ik nogmaals op, dat het steeds gaat om één of twee merken uit de genoemde branches. Alle voorbeelden hebben betrekking op de periode na 1950.

Naarden.

Dr. A. HEERTJE.

Een grond van waarheid in beider betogen?

Prof. Dr. G. Gonggrijp te Aerdenhout schrijft ons:

In het zo belangrijke no. 2302 van 6 september 1961 van „E.-S.B.” leest men in Prof. Rölings „Bcschouwingen over oorlog en vrede” op blz. 851: „Totale ontwapening moet worden verwezenlijkt in een wereld van bijna totale achterdocht. Zo kwalificeren de Amerikanen de Russische voorstellen als „ontwapening zonder inspectie” en zeggen de Russen dat de Amerikanen beogen „inspectie zonder ontwapening”. Er is een grond van waarheid in beider betogen”.

Het laatste zinnetje suggereert de gedachte, dat waar en onwaar op dit punt ongeveer gelijkelijk over beider standpunten verdeeld zouden zijn. Maar het wezenlijke verschil is, dat wij, als men de Amerikaanse voorstellen aanvaardt, inspectie en ontwapening zouden krijgen. Terwijl men bij aanvaarding van de Russische voorstellen wel zelf zou moeten ontwapenen, en zou moeten *vertrouwen*, dat ook de andere partij dit zou doen. Dit laatste nu is, na alles wat wij van de Russen beleefd hebben, toch werkelijk te veel gevraagd!

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

De vooruitzichten bij het ingaan op 22 september van de nieuwe kasreserveperiode waren klaarblijkelijk zo somber, dat de commissie die de daggeldrente vaststelt, besloot dit tarief van 1 pCt. tot $1\frac{1}{4}$ pCt. te verhogen. Inderdaad is reeds en zal ook in de laatste week van de maand veel van de banken worden gevergd. De uitzetting van de bankbiljettencirculatie gaat in de komende dagen gepaard met de versterkte betaling van de belastingen. De Nederlandsche Bank heeft dit zien aankomen en denkende aan haar taak, de geldmarkt in evenwicht te houden, heeft zij met ingang van 22 september een veiligheidsklep geopend, waardoor zo nodig liquiditeiten de markt kunnen binnenstromen. De banken zijn twee mogelijkheden ter beschikking gesteld. Zij kunnen het 10 en 11 oktober a.s. vervallend papier reeds thans te gelde maken door het bij de Centrale Bank in disconto te geven tegen $1\frac{1}{2}$ pCt. De Nederlandsche Bank overbrugt hiermede de maandultimo. Zij kunnen in de tweede plaats schatkistpapier aan de circulatiebank verkopen met beding van wederinkoop, d.w.z. dat op 23 oktober het aan de Bank verkochte papier weer moet worden teruggekocht. Hiermede kan de lopende kasreserveperiode worden overbrugd, die in verband met de vrije zaterdag en zondag in feite 23 oktober begint. De banken weten, dat enige dagen later de uitkering aan de gemeenten zal plaatsvinden, een gebeurtenis, die doorgaans marktverruimend werkt. Uit de rente van $1\frac{1}{2}$ pCt. kan worden afgeleid, dat De Nederlandsche Bank reeds enige rentestijging in haar tarief heeft verdisconteerd.

Kapitaalmarkt.

De Miljoenennota heeft ons onthuld, dat voor de financiering van de eigen huishouding van de Staat in 1962 de Schatkist geen partij op de kapitaalmarkt zal zijn. Of uit monetaire overwegingen draineringsleningen nodig zullen zijn, is thans uiteraard nog niet te zeggen.

Dichter bij huis blijvende kan worden medegedeeld, dat De Nederlandsche Bank wederom vergunningen voor de emissie van buitenlandse guldenleningen gaat afgeven. In tegenstelling met de vorige periode (mei/juli) is thans geen vast bedrag genoemd, zodat men klaarblijkelijk al naar de stand van zaken, waaronder de ontwikkeling van de rente, vergunningen zal gaan afgeven. Plaatsing van buitenlandse leningen op de Nederlandse markt resulteert in een vermindering van de liquiditeit. Naast dit monetaire effect hebben de leningen op de beleggingsmarkt tot gevolg, dat zij beleggers en daaronder de institutionele groeperingen nieuwe mogelijkheden bieden. Deze laatste instellingen hebben thans hoogstwaarschijnlijk ruim middelen tot uitzetting beschikbaar. Dank zij de in mei/juli geplaatste buitenlandse leningen is het in het tijdvak januari—augustus 1961 geëmitteerde bedrag aan obligaties (f. 1.265 mln.) iets gestegen boven dat, bereikt in dezelfde periode van 1960 (f. 1.244 mln.). De aandelenemissies bleven beneden het ten vorige jare uitgegeven bedrag (f. 114 mln. resp. f. 140 mln.). Wanneer men mag aannemen dat met de expanderende economie ook de financieringsbehoefte stijgt, dan moet men wel concluderen dat, waar op de open markt een kleiner beroep wordt gedaan en de winstfinanciering als gevolg van krimpende winstmarges aan het teruglopen is, de onderhandse markt een bijzonder grote rol moet spelen.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec. 1960	H. & L. 1961	15 sept. 1961	22 sept. 1961
Algemeen	395	484 — 383	397	393
Intern. concerns	564	677 — 528	545	537
Industrie	329	437 — 331	360	358
Scheepvaart	176	223 — 174	193	191
Banken	220	251 — 218	228	228
Handel enz.	149	185 — 150	164	162

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.

Kon. Petroleum	f. 123,10	f. 111,30	f. 109,90
Philips G.B.	1.183 $\frac{3}{4}$	1.005	989 $\frac{1}{4}$
Unilever	785	760	763
Hoogovens, n.r.c.	789	892	866
A.K.U.	486 $\frac{1}{2}$	393	388
Kon. Ned. Zoutind., Ketjen ..	1.035	1.172	1.168
Zwanenberg-Organon	870	950	930
Rotterd. Droogdok	467	538	527 $\frac{1}{2}$
Robeco	f. 237	f. 245	f. 244
Amsterd. Bank	392	359	360

New York.

Dow Jones Industrials	616	716
-----------------------------	-----	-----

Rentestand.

Langl. staatsobl. a)	4,20	4,09	4,09
Aand.: internationalen a)	2,80		3,17
lokale a)	3,38		3,55
Disconto driemaands schatkist- papier	1,50	$\frac{7}{8}$	$1\frac{1}{4}$

a) Bron: Veertiendaags beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

C. D. JONGMAN.

Wordt het zilver duurder?

Sinds zes jaren overtreft het wereldverbruik van zilver de produktie van dit edele metaal. De voorraden slinken dan ook. Dank zij de politiek van de Amerikaanse „Treasury” zijn de prijzen echter stabiel gebleven. De „Treasury” verkoopt namelijk uit haar voorraden „vrij zilver” tegen een gefixeerde prijs in de Verenigde Staten. Hierdoor is tevens in de meeste andere landen een plafond voor het prijsbeloop bepaald. Door het tekort aan nieuw gedolven zilver worden de internationale prijzen tegen dit plafond omhooggedrukt, aldus „The Financial Times” van 21 augustus jl.

De slinkende voorraden van de Amerikaanse „Treasury” doen echter de vraag rijzen hoe lang dit orgaan nog bereid is haar prijsstabiliserende politiek voort te zetten. Deze voorraden dreigen reeds medio 1962 te zijn uitgeput. Er wordt dan ook rekening gehouden met de mogelijkheid van een spoedige beëindiging van deze politiek.

Een alternatieve mogelijkheid is echter een verhoging van de gefixeerde prijs. Beide mogelijke stappen hebben een prijsverhogend effect, hetgeen reeds tot speculatieve aankopen heeft geleid.

Overigens is het problematisch of stijgende prijzen die krachtige stijging van de produktie van zilver zal induceren, welke nodig is voor een adequate aanpassing aan de expansie van het verbruik. In de meeste mijnen is zilver namelijk een bij-produkt van lood en zink, waarvan het prijsbeloop in belangrijke mate de zilverproduktie medebepaalt.

Bij een beëindiging van de verkooppolitiek van de Amerikaanse Treasury, kan wellicht de Chinese export een compenserend effect hebben. Als enige andere potentiële bron van aanbod ter overbrugging van de discrepantie tussen produktie en verbruik noemt het Britse blad demonetisatie van zilvermunt.

OHRA ziektekostenverzekering

**Waardevaste
Standaard- (gezins-)
Polis** (fl. 320.- jaarpremie)

zijpendaalseweg 81 tel. 08300-24131

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

In en om het midden- en kleinbedrijf voltrekken zich in snel tempo ontwikkelingen die tal van vraagstukken oproepen.

Wij zoeken een

ECONOOM

met doctoraal- of M.O.-opleiding, niet ouder dan 40 jaar,

die deze problematiek in al haar facetten bestudeert, de actuele gebeurtenissen op de voet volgt en na een inwerkperiode o.a. de verzorging van bedrijfspublicaties op dit gebied krijgt toevertrouwd.

Hem zal daarbij literatuur-documentatie ten dienste staan, doch voorts zal hij zelfstandig research-werk moeten verrichten.

Uiteraard is voor deze schriftelijke voorlichting het beschikken over een vlotte pen en een goede taalbeheersing eerste vereiste.

Sollicitaties worden gaarne ingewacht op de afdeling Personeelszaken van de

NEDERLANDSCHE MIDDENSTANDBANK N.V.

Heerengracht 580 te Amsterdam.

HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

Hoofdkantoor Nederland:
Herengracht 475, Amsterdam-C, tel. 221322
Head Office Canada:
1130 Bay Street, Toronto 5

...meer dan anderhalve
eeuw levensverzekering

Het nog al maar snel toene-
men van het aantal abone-
nees van het weekblad

wijst er wel op hoezeer dit
beleggingsadvies-orgaan, dat
specifiek de belangen van
de particuliere belegger be-
hartigt, in een behoefte
voorziet.

★

Te verwonderen behoeft dit
eigenlijk niet, want Bel-Bel
tracht volledig objectief te
zijn; het is in begrijpelijke
taal geschreven en zeer
overzichtelijk van indeling.

★

Vraagt toezending van gratis
proefnummer.

★

Abonnementen (per jaar
f. 19,—; p. kwartaal f. 5,50)
kunnen elk kwartaal ingaan
en dienen te worden opge-
geven bij de Administratie
van „Bel-Bel”, Postbus 42,
Schiedam.

BIJ DE KONINKLIJKE TEXTIELFABRIEKEN
JORDAAN-TER WEEME N.V.
TE HAAKSBERGEN

komt door benoeming van de huidige functionaris
tot directeur van één der dochterondernemingen de
functie vacant van

HOOFD VAN DE BEDRIJFSECONOMISCHE AFDELING

In deze functie geeft hij leiding aan de afdelingen

- tariefbureau
- planning
- brutoloon-administratie
- bedrijfsadministratie

Daarnaast fungeert hij als intern bedrijfseconomisch
adviseur voor het gehele concern. In zijn functie
staat hij rechtstreeks onder de directie.

Vereist wordt vorming op academisch niveau en
een ruime ervaring op bedrijfseconomisch gebied
en in het geven van leiding aan een groep van mede-
werkers.

Aan belangstellenden wordt verzocht zich in een
eigenhandig geschreven sollicitatiebrief met uit-
voerige omschrijving van hun ervaring, te richten
aan de directie van onderstaande N.V., Stations-
straat 6 te Haaksbergen.

KONINKLIJKE TEXTIELFABRIEKEN

JORDAAN-TER WEEME N.V.

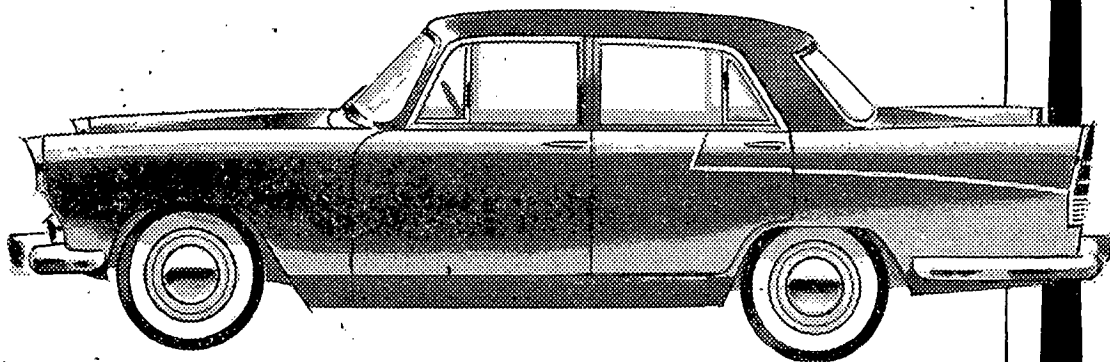
HAAKSBERGEN

FABRIKANTEN VAN HUISHOUDTEXTIEL
VOERINGSTOFFEN | SYNTHETISCHE WEEFSELS | JAPONSTOFFEN

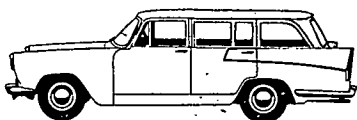
AUSTIN A 55

AUTORIJDEN WORDT EURO-RIJDEN MET AUSTIN A 55

Naar Stockholm, Stuttgart of Sevilla... ja dwars door Europa voert u de Austin A 55. Subliem is de combinatie van Italiaanse charme en Engelse degelijkheid. Ruim, luxueus en sterk, dat is de A 55. Overal bewonderend nagestaard om zijn markante Farina-lijn en... om zijn verbluffende prestaties: optrekken tot 100 km in 24 seconden; en dan vol gas verder naar topsnelheid 130. Op naar de Gross Glockner, de Romeinse autostrada's en de polderwegen van Flevoland. Ja, het hele continent ligt voor u open met Austin A 55 - de Europese middenklasser op zijn best!

A 55 nu f 8.250.-, inclusief verwarming, ruitensproeier

Voor de zakenman de A 55 Countryman

De ideale twee-in-één wagen voor zakelijk en privé gebruik

AUSTIN
eurocar

verovert de Europese wegen en harten

- viercilinder kopklepmotor, 53 pk
- royale ruimte voor 5 personen
- zittingen bekleed met echt leder
- stuur- of grondversnelling naar keuze
- spreekwoordelijk vaste wegligging
- zuinig
- styled by Farina
- Op alle Austin automobielen 12 maanden B.M.C. garantie, ongeacht het aantal kilometers.

R.S. STOKVIS
EN ZONEN N.V.

HET GOUVERNEMENT VAN
NEDERLANDS-NIEUW-GUINEA

vraagt

JONGE ACADEMICI

voor de BESTUURSDIENST

Gevarieerde en interessante werkring, zowel op staatkundig terrein (instelling van raden, groepsgemeenschappen e.d.), als op bestuurlijk gebied bij de verdere openlegging van het binnenland. Doct. ex. vereist; max. leeftijd 32 jaar. Aanvangsalaris f. 792,—, verhoogd met kinder- en duurtoeslagen. Uitzending op een hoger salaris is mogelijk in verband met voorpraktijk en/of mil. diensttijd. Aanstelling in vaste dienst of op kort verband. Voorzieningen inzake uitzendingskosten, ziektekosten, buitenlands verlof en pensioen. In voorbereiding is een wettelijke regeling tot instelling van een Bijstandcorps, waarin alle Nederlandse Gouvernementsambtenaren zullen worden opgenomen. Uitstel van mil. dienst mogelijk. Zij, die in de loop van 1961 afstuderen kunnen thans reeds solliciteren.

Sollicitaties onder letters BB aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Plein 1, 's-Gravenhage, op welk adres desgewenst nadere inlichtingen kunnen worden verkregen, elke werkdag tijdens de kantooruren.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend, begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart
Prof. J. Zijlstra.

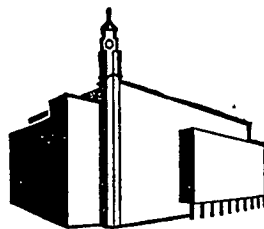
★

Abonnementsprijs f. 22,50;
fr. p. post f. 23,60; voor studenten f. 19,—; fr. per post f. 20,10.

★

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

AMSTERDAMSCHE BANK

roept sollicitanten op voor de functie van

LEIDER VAN DE AFDELING

PUBLIC RELATIONS

Zijn taak zal zijn het richting geven aan en het coördineren van alle werkzaamheden in de Bank, die goede public relations kunnen bevorderen, alsmede het leiding geven aan de publicatie-activiteiten van de Bank.

Vereisten:

- grote ervaring op een belangrijke post in een soortgelijke functie;
- inzicht - bij voorkeur door academische vorming - in financiële en economische aangelegenheden.

Sollicitaties te richten aan de Directie,
Herengracht 595, Amsterdam-C.

CENTRAAL BEHEER

VERZEKERINGEN VOOR HET BEDRIJFSLEVEN

WET-RISICO

vereniging voor verzekering op onderlinge grondslag ten behoeve van haar leden tegen risico's van:

- a. w.a.-schade in de bedrijfsuitoefening aan derden toegebracht
- b. schade aan eigen motorrijtuigen en door deze aan derden toegebracht, w.a. dekking voor alle motorrijtuigen f. 500.000.- per gebeurtenis
- c. schade aan inzittenden van de eigen automobielen tengevolge van een ongeval

Aantrekkelijke tarieven en verzekeringsvoorwaarden. De besparing op de premie komt geheel ten bate van de leden. Naheffingen hebben nimmer plaats gehad. Goede service gewaarborgd. Duizenden grotere en kleinere ondernemingen, publiekrechtelijke lichamen en instellingen sloten zich reeds aan. Vraagt u eens inlichtingen. Zij worden u gaarne verstrekt.

Naast **WET-RISICO** kunnen voor u van belang zijn:

BRAND-RISICO

Brand- en bedrijfsschadeverzekering voor industriële en andere objecten.

MOLEST-RISICO

Molest- en stormverzekering.

VERVOER-RISICO

Transportverzekering van goederenzendingen in binnen- en buitenland.

PENSIOEN-RISICO

Ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering van werknemers.

DIENSTVERLENING AAN HET BEDRIJFSLEVEN

VERENIGING VOOR CENTRALE ELEKTRONISCHE ADMINISTRATIE-C.E.A.

verricht administratieve werkzaamheden voor haar leden met behulp van elektronische apparatuur als loon-, voorraad- en debiteurenadministratie, facturering enz.

CENTRAAL
C.B.
BEHEER

BOS EN LOMMERPLANTSOEN 1 AMSTERDAM-W. TEL. 134971 - POSTBUS 8400

Sluit uw verzekering bij de

Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij

VEREENIGING VAN LEVENSVZERKERING EN LIJFRENTÉ

„De Groot-Noordhollandsche van 1845”

Algemeene Friesche Brandverzekering-Maatschappij N.V.

LEEWARDEN, BURMANIAHUIS

AMSTERDAM, VAN BRIENENHUIS

ROTTERDAM - DEN HAAG - UTRECHT - GRONINGEN - HENGÉLO - HAARLEM

CENTRAAL BEHEER

BOS EN LOMMERPLANTSOEN 1, AMSTERDAM W,

zoekt in verband met de snelle groei van haar

ELEKTRONISCHE ADMINISTRATIE EEN

HOOFD

VAN DE AFDELING

SYSTEME-ANALYSE EN PROGRAMMERING

- Deze functionaris moet
- een deskundige zijn op het gebied van de administratieve organisatie;
- een theoretische opleiding hebben op het niveau van tenminste M.O. Economie;
- ervaring hebben in het toepassen van ponskaartensystemen, zowel voor conventionele als voor elektronische machines;
- ervaring hebben in het leiden van personeel

CENTRAAL
C.B.
BEHEER

Brieven te richten aan
de afdeling Secretariaat,
Postbus 8400, Amsterdam.